

DE IMPACT VAN DE 20 ONS BEKENDE VRIJMETSELAARS OP DE STICHTING VAN BELGË

Paul de PESSEMIER 's GRAVENDRIES *

VOORAF

In 1935 bracht Br.: Maurice Cock in eigen beheer het Franstalig boekje *Dictionnaire M.:* uit.¹ Er volgden meerdere herdrukken. Op het vlak van maçonnieke geschriften was Br.: Cock daarmee niet aan zijn proefstuk toe. Eerder publiceerde hij ondermeer *À l'Assaut de la Franc-Maçonnerie.*² Hij was bovendien sinds 1926 de verantwoordelijke uitgever van *La Truelle*, het maandblad van de Grand Orient de Belgique. Helaas blijken zijn publicaties niet altijd even betrouwbaar, want hij liet zich kennelijk al eens door zijn enthousiasme leiden.

Zijn *Dictionnaire M.:* is onderverdeeld in drie delen. Na een kort voorwoord nam hij een alfabetisch gerangschikte, verklarende woordenlijst op van maçonnieke uitdrukkingen, symbolen en begrippen. Het tweede deel behelst het eigenlijke woordenboek. Daarin geeft hij de Nederlandse, Engelse, Duitse en Spaanse vertaling van het Franstalig maçonnieke vocabularium. In samenspraak met een aantal BB.: uit het binnen- en buitenland, stelde hij ook een lijst op van beroemde vrijmetselaars. Dit derde deel is onderverdeeld in vier hoofdstukken: F.:M.: du Congrès National de Belgique; Martyrologie des

Maçons Belges (1940-1944); Musiciens Maçons; om te eindigen met: Poètes, littérateurs, auteurs dramatiques. Heel jammer is wel dat Br.: Cock naliet de Werkplaatsen te vermelden van de in zijn boekje opgenomen BB.: waardoor het sterk inboet aan geloofwaardigheid.

De vrijmetselaars in het Nationaal Congres hebben een grote invloed gehad op de koers die het nieuwe land zou varen en wisten ook bepaalde accenten te leggen in de nieuwe Grondwet. Wijlen Br.: Karel Poma (1910-2014) wees daar al eerder op in zijn boek *Actie Vrijmetselaren, een politieke benadering van de moderne vrijmetselarij.*³

¹ Maurice Cock, *Dictionnaire M.:*, Brussel, 1935.

² Maurice Cock, *À l'Assaut de la Franc-Maçonnerie*, Brussel, 1934 - In 1951 zou hij trouwens ook het boek *Les secrets de la franc-maçonnerie; textes de James Anderson, J.G. Findel, A. Lantoine, E. Nys, etc, présentés*, uitgeven.

³ Karel Poma, *Actie Vrijmetselaren, een politieke benadering van de moderne vrijmetselarij*, Zellik, 1995.

HET VOORLOPIG BEWIND

Het Voorlopig Bewind. V.l.n.r.: Br.: Alexandre Gendebien, André-Edouard Jolly, Br.: Charles Rogier, Br.: Louis de Potter, Sylvain Van de Weyer, José de Coppin, Br.: Felix de Merode, Joseph van der Linden en Emmanuel van der Linden d'Hooghvorst. (Secretaris Joseph Nicolay ontbreekt)

Het Voorlopig Bewind dat tijdens de eerste dagen van de Belgische revolutie werd gevormd⁴, wierp zichzelf op als een bestuurlijke commissie van notabelen dat zich aanvankelijk enkel in de hoofdstad het gezag toe-eigende. Al vlug animeerde en bevorderde het de opstand tegen het Hollands Bewind in vele steden en dorpen.

‘Op 29 september decreteerde het Centraal Comité dat het de macht van de Koning overnam en op 4 oktober riep het de onafhankelijkheid uit van de provincies van België, die met geweld zijn afgescheurd. Nadien ging men dit Centraal Comité meer en meer het Voorlopig Bewind noemen.’⁵

Vervolgens deed het Voorlopig Bewind alle (her)benoeringen in het gerecht en in de administratie, en wees het de Société Générale aan als staatsbank. Ook na de verkiezing van de leden van het Nationaal Congres bleef het Voorlopig Bewind optreden als uitvoerende macht. Na de verkiezing van een regent ontbond het zichzelf op 25 februari 1831.

Vier van de tien leden van het Voorlopig Bewind waren vrijmetselaar. Het betrof de BBr.: Alexandre Gendebien, Charles Rogier, Felix de Merode en Louis de Potter. Laatstgenoemde is de enige die nadien geen lid werd van het Nationaal Congres. Het aandeel van de drie anderen in de uitbouw van België zal verderop in deze bijdrage worden behandeld.

⁴ Op 24 september 1830.

⁵ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Voorlopig_Bewind_\(Belgi%C3%AB\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Voorlopig_Bewind_(Belgi%C3%AB)), dd. 05-09-16.

Louis de Potter (1786-1859) was een vooraanstaand politicus onder het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en een bekend journalist. Toen zijn vader in 1822 van Willem I adelerkenning verkreeg liet hij na het diploma te lichten zodat die erkenning zonder gevolg bleef. Er wordt aangenomen dat zulks was op instigatie van Louis die titels en wapens beschouwde als 'des jouets à l'usage des vieux bambins de l'époque'.⁶

De Potter kreeg zeer waarschijnlijk huisonderricht in zijn ouderlijke woning in Brugge. Al deed hij geen universitaire studies, hij was goed onderlegd in klassieke talen en literatuur en had een grote interesse voor de werken van de Franse filosofen uit de Verlichting. Hij werd een hevig antiklerikaal en strijdend liberaal.⁷

Br.: Louis de Potter

Na een lang verblijf in Italië en het overlijden van zijn vader, vestigde Louis de Potter zich in Brussel waar hij in 1826, enkel burgerlijk, trouwde met de uit Brugge afkomstige Sophie van Weydeveldt.

Hij werd lid van de loge La Paix (et Candeur) in Brussel.⁸

Beroepshalve was hij redacteur van de regeringsgezinde *Courrier des Pays-Bas*. Die krant voerde aanvankelijk een sterke oppositie tegen de clerus en de aristocratie.

'Een artikel van 8 november 1828 dat een fel pamflet was tegen de ministers van de Koning, betekende de aansluiting van de krant bij het opstandige Belgische *unionisme* [en tegelijk] een toenadering tot de katholieken. Justitieminister Cornelis Felix van Maanen liet De Potter vervolgen en deze werd op 15 november opgepakt en op 20 december 1828 veroordeeld tot achttien maanden gevangenis en duizend

⁶ https://nl.wikipedia.org/wiki/Louis_de_Potter, dd. 05-09-16.

⁷ *Idem*.

⁸ https://fr.wikipedia.org/wiki/Franc-ma%C3%A7onnerie_brugeoise_au_XIXe_si%C3%A8cle, dd. 05-09-16.

gulden boete. Op dat proces werd hij verdedigd door Alexandre Gendebien en Sylvain Van de Weyer. Louis de Potter nam zelf ook het woord en hield een lange redevoering waarin hij een hele reeks politieke eisen stelde. Dit had een grote weerklank en hij werd één van de meest bekende en meest populaire opposanten van het regime. Zijn cel werd een middelpunt van oppositie tegen Koning en regering. [...] Op 8 januari 1830 ontsloeg de Koning leden van de Staten-Generaal die zich tegen zijn politiek hadden verzet. Vanuit de gevangenis lanceerde De Potter in februari de idee om de afgezette leden te vergoeden via een omhaling in het hele land. Meteen stelde hij ook voor om een nieuwe staatsvorm te organiseren. Van Maanen liet hem opnieuw vervolgen, nu wegens oproepen tot oproer. Op 30 april 1830 veroordeelde het Hof van Assisen van Brussel De Potter tot acht jaar ballingschap. Zijn vrienden Jean-François Tielemans en Adolphe Bartels kregen zeven jaar verbanning.⁹

Direct na de Belgische Revolutie keerde De Potter terug naar Brussel waar hij als een held werd onthaald en in het Voorlopig Bewind werd opgenomen. Met zijn vierenveertig jaar was hij er de ouderdomsdeken van. In die hoedanigheid zou hem de eer toekomen de onafhankelijkheidsverklaring voor te lezen.

‘C’est en tant que doyen d’âge, qu’il prononcera le 10 novembre le discours d’inauguration de la première *Assemblée Constituante belge*, composée d’une centaine de personnalités censitaires, un discours qui fut aussi celui de sa démission. En effet, il quitta le pouvoir car il désirait, à la tête de la nouvelle mais fragile démocratie belge, un chef élu au suffrage universel, issu de ce Gouvernement Provisoire à la mode des républiques aristocratiques vénitiennes ou florentines qui avaient du succès à Paris et même à Londres avec O’Connell.’¹⁰

Kort na de eedaflegging van Koning Leopold I moest hij op de vlucht slaan wegens de harde repressie tegen de republikeinen en ging in Parijs wonen. Daar raakte hij bevriend met Lamennais en werkte mee aan diens dagblad *L’Avenir*. Nadien schreef hij voornamelijk voor het republikeinse blad *Le Réformateur*. Eind 1838 kon hij naar Brussel terugkeren. Het jaar erop schreef de diep teleurgestelde De Potter dat er in België toen minder vrijheid was dan vroeger, en dat de twee monarchieën het best weer herenigd zouden worden. Een gevolg van die vaststelling was ook dat hij zich afkeerde van de Liberalen en hij een aanhanger werd van het *rationeel socialisme* van Jean-Guillaume Colins de Ham (1783-1859).¹¹

In 1859 was De Potter op *villégiature* in Blankenberge. Omdat hij er had afgesproken met enkele vrienden ging hij voor enkele dagen naar Brugge. Daar, op zijn kamer in het Hotel du Commerce, verraste hem op 22 juli de dood.¹² De aangifte van zijn overlijden werd gedaan door één van zijn vrienden, de architect Isidore Alleweireldt. De medeondertekenaar van de aangifte was stadhuisbediende Auguste Lauwers.¹³

⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Louis_de_Potter, dd. 06-09-16.

¹⁰ https://fr.wikipedia.org/wiki/Louis_de_Potter, dd. 05-09-16.

¹¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Louis_de_Potter, dd. 06-09-16.

¹² Medegedeeld door Andries Van den Abeele aan de auteur, elektronische brief, dd. 08-09-2016.

¹³ *Idem*.

Het stadspaleis aan de Fluwelen Burgwal in Den Haag, dat Grootmeester Prins Frederik schonk aan de Orde van vrijmetselaren

HET ORANGISME EN DE BELGISCHE VRIJMETSSELARIJ

De uitroeping op 4 oktober 1830 van de onafhankelijkheid van België werd door heel wat vrijmetselaars uit de Vlaamse gewesten ervaren als een dramatische gebeurtenis. Zowel op sociaal, politiek als economisch vlak.¹⁴ Tevens wegens de directe weerslag op de administratieve structuur van de maçonnerie, aangezien Prins Frederik van Oranje-Nassau (1797-1881) al sinds 1816 Grootmeester was van de *Orde van vrijmetselaren onder het Grootoosten der Nederlanden*.¹⁵

Andries Van den Abeele schrijft:

‘Voor veel vrijmetselaars betekende de omwenteling van 1830 een verscheurende keuze. Men had in grote mate gerekruteerd in de middens die van het nieuwe regime beter geworden waren. Hoge ambtenaren en magistraten, beoefenaars van vrije beroepen en industriëlen waren uit overtuiging of om den brode voorstanders van het Hollands bestuur en scharden zich dan ook in 1830 bij de opposanten van de nieuwe staat.

Vijf loges, drie in Gent, één in Lokeren en één in Sint-Niklaas, bleven nog jaren trouw aan het Grootoosten der Nederlanden. Een aantal andere Werkplaatsen leden zodanig onder de inwendige verdeeldheid, dat ze hun activiteiten staakten.

Natuurlijk hadden zich ook een aantal broeders aan de kant van de revolutie geschaard. Vooral in Brussel was dit het geval, zodat al in oktober 1830 door de loge Les Vrais Amis de l'Union een initiatief werd genomen om prins Frederik vervallen te verklaren van zijn jurisdictie over de Zuidelijke Nederlanden. Enkele loges sloten zich hierbij aan, hoewel alles op hoogst onregelmatige wijze gebeurde, met miskenning van de gebruikelijke maçonnieke procedures. Nood breekt wetten, zo meende men.¹⁶

Ook andere auteurs, onder wie Herman Balthazar, Hugo De Schampheleire, Hervé Hasquin, Guy Schrans en Els Witte, hebben deze ingrijpende gebeurtenissen uitgebreid behandeld.¹⁷

Orangistisch sierbord
met vermelding V(i)V(at) OR(anje)

¹⁴ Vanaf 1846 trad er in Vlaanderen, zowel in de steden als op het platteland, een wezenlijke verarming op. Ruim een kwart van de bevolking was aangewezen op bijstandsverlening om te kunnen overleven.

¹⁵ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Frederik_van_Oranje-Nassau_\(1797-1881\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Frederik_van_Oranje-Nassau_(1797-1881)), dd. 27-08-16.

¹⁶ Andries Van den Abeele, *De kinderen van Hiram*, Brussel, 1991, p. 87.

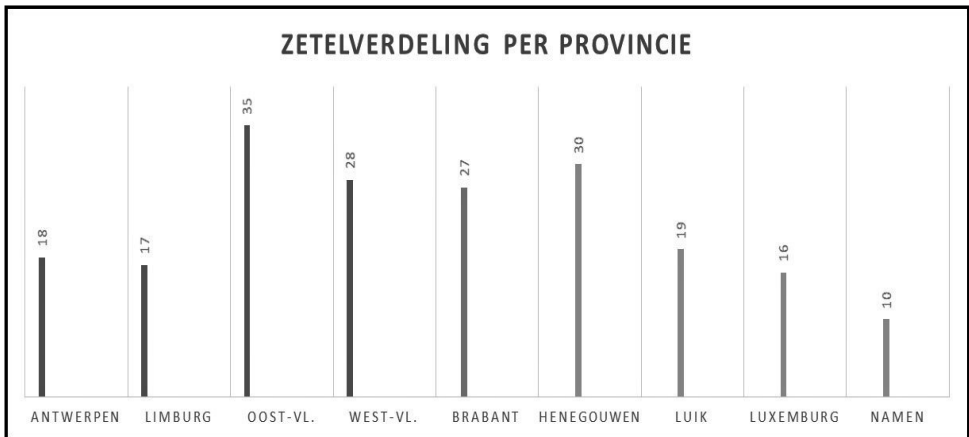
¹⁷ Zie hiervoor de bibliografie aan het eind van deze bijdrage.

Kroonprins Frederik als Grootmeester van
de Orde van vrijmetselaren onder het Grootoosten der Nederlanden

HET NATIONAAL CONGRES VAN 1830

Minder dan 2% van de Belgische bevolking was stemgerechtigd in die periode. Dat kwam door het cijnskiesstelsel waarbij het stemrecht was voorbehouden aan personen die het vastgelegde van minimum van 20 frank betaalden aan belastingen, of erkend waren als bekwaamheidskiezer. Hun gezamenlijk aantal bedroeg 46.099 personen.¹⁸ Het absentisme was behoorlijk hoog. Zo komt het dat amper 30.000 cijns- en bekwaamheidskiezers de 200 leden en hun opvolgers van het Nationaal Congres hebben aangeduid.¹⁹ Voornoemd *capaciteitskiesrecht* was ingesteld ten behoeve van magistraten, geestelijken, notarissen, officieren, advocaten en andere universitaires. Hun aantal wordt geraamd op een kleine 10.000 personen.²⁰

De Vlaamse provincies kregen 98 zetels toegewezen, Brabant 27 en het huidige Wallonië 75. Omdat de toenmalige elite het Frans als voertaal gebruikte, was de geografische verdeling van minder van belang dan vandaag. Wel valt het op dat van de dertien verkozen geestelijken, er tien in Oost- en West-Vlaanderen woonden en geen enkele in het zuiden van het land. Daar bevonden zich overigens heel wat voorstanders van een opslorping door Frankrijk. De Orangisten waren dan weer vooral in het noorden te vinden.

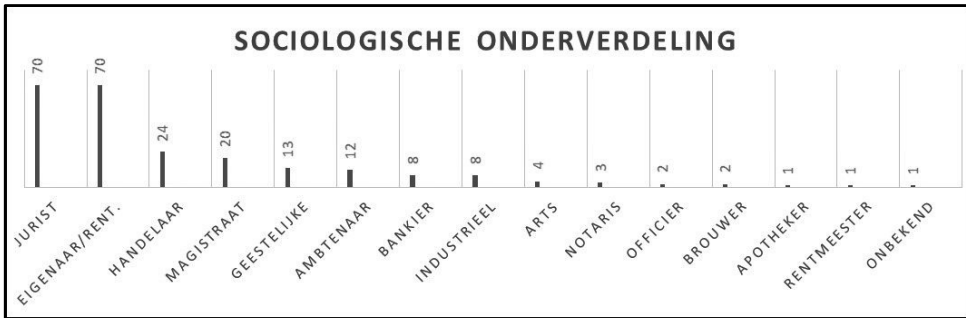
De grote meerderheid van de Congresleden uit Vlaanderen was katholiek. In het zuiden, meer bepaald in Henegouwen en Luik, overheerste het antikleralisme. Deze tegenstelling tussen de twee gezindheden zou zich ondermeer manifesteren bij de keuze van de toekomstige staatsvorm. Uiteindelijk werd met 174 stemmen tegen 13, toch geopteerd voor een parlementaire monarchie. Overwegingen van tactische aard, in een Europa dat op dat ogenblik alleenlijk de republiek Zwitserland telde, lagen daaraan ten grondslag. Volgens Henri Pirenne waren de Congressisten namelijk van oordeel dat een monarchie meer kans op stabiliteit bood dan een republiek. Bovendien zou een monarchie vlugger en makkelijker internationaal erkend worden.

¹⁸ [https://fr.wikipedia.org/wiki/Congr%C3%A8s_national_\(Belgique\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Congr%C3%A8s_national_(Belgique)), dd. 13-07-16.

¹⁹ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Censuskiesrecht>, dd. 12-07-16.

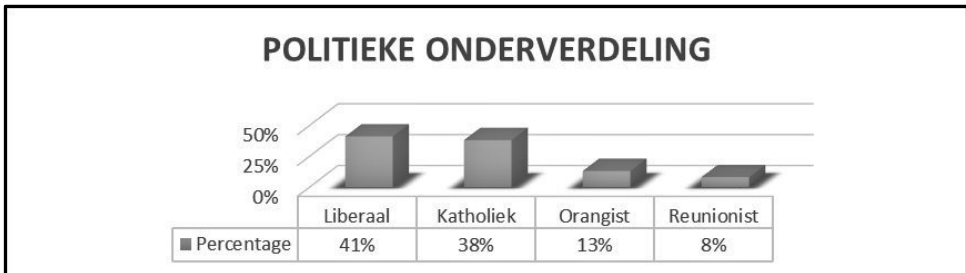
²⁰ *Idem*.

De samenstelling van het Nationaal Congres

Naast de 200 effectieve leden werden er ook opvolgers aangeduid. Van de 239 verkozenen en opvolgers waren er 65, zijnde 1 op 3, van adel. De overige 174 behoorden tot de - vaak hoge - burgerij. De corporatie van juristen (magistraten, advocaten en pleitbezorgers) enerzijds, en de groep van de grondeigenaars-renteniers anderzijds, bezetten elk bijna 30 % van het aantal beschikbare zetels.

De juristen en magistraten waren met hun 90 verkozenen, beduidend oververtegenwoordigd. Bijna één op twee van de Congresleden was afkomstig uit die beroepsgroep. Ook in het Voorlopig Bewind was dat al het geval geweest. Vier van de leden hadden rechten gestudeerd. Het betrof Alexandre Gendebien, secretaris Joseph Nicolay, Charles Rogier en Sylvain Van de Weyer.²¹

Minstens even belangrijk is de politieke samenstelling van het Congres. Er waren vier hoofdgroepen die werden gevormd door min of meer gelijkgezinden. De belangrijkste was die van de 105 Liberalen, waarvan er 71 doorgingen voor antiklerikaal en 34 voor gematigd. De tweede formatie bestond uit 89 Katholieken. Ook hier was er een onderverdeling: 25 gingen door voor democraat, 44 voor conservatief, en 20 voor gematigd katholiek. Verder waren er 26 Orangisten die werden geruggensteund door 9 sympathisanten. Het Congres, tot slot, werd ook bevolkt door 20 Reunionisten, waarvan er 13 voluit, en 7 met iets minder overtuiging, ijverden voor de aanhechting bij Frankrijk.²²

²¹ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Nationaal_Congres_\(Belgi%C3%AB\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Nationaal_Congres_(Belgi%C3%AB)), dd. 13-07-16.

²² *Idem*. Opmerking: Meerdere leden werden ondergebracht in meer dan één politieke groep. Daardoor is in de 'samenstelling' sprake van 248 gekozenen terwijl er slechts 200 zittende Congresleden waren. Om die reden werd de desbetreffende grafiek uitgedrukt in procenten, niet in het aantal personen.

ECHTE EN VERMEENDE VRIJMETSELAARS

Br.: Maurice Cock gewaagt van 31 vrijmetselaars onder de leden van het Nationaal Congres. Maar advocaat Ballin was dan wel procureur in Gent tijdens het Voorlopig Bewind, maar geen lid van het Congres en dient dan ook buiten beschouwing te worden gelaten.²³

Anderzijds vermeldt hij niét de katholieke vrijmetselaar, politicus en schrijver graaf Felix de Merode die lid was van het Voorlopig Bewind en nadien van het Belgisch Nationaal Congres, en waarvan de maçonnieke hoedanigheid gemeengoed is.

Een zeker maçonniek militantisme was Br.: Cock kennelijk niet vreemd, en strijdbare personen durven zich al eens te verliezen in overdrijving. Van de 31 namen die hij vermeldt, blijken er na een wat diepgaander onderzoek amper 11 gefundeerd te zijn.²⁴ Wij zullen zijn opsomming in alfabetische volgorde overlopen en van elke betrokkene een biografische schets weergeven. Enkel diegenen van wie de Werkplaats is bekend, of in twee of meer, betrouwbare bronnen worden vermeld, zullen als onweerlegbaar lid van de vrijmetselarij worden beschouwd en een volgnummer krijgen toegekend. Enkel van hen zal een afbeelding worden opgenomen.

Charles Annez de Zillebeke (1791-1850) was luitenant geweest in het *Grande Armée* van Napoleon. In mei 1815 werd hij met dezelfde graad opgenomen in het 40ste Bataljon van de Nederlandse Infanterie, en gekazerneerd in Nijmegen.

Hij nam deel aan het verzet tegen Willem I, meer bepaald bij de verdediging van de linkeroever van de Schelde. Rond dezelfde tijd werd hij verkozen tot plaatsvervangend lid van het Nationaal Congres voor het arrondissement Sint-Niklaas. Op 10 december 1830 werd hij effectief lid na het ontslag van graaf Philippe Vilain XIII. Jonkheer Charles Annez de Zillebeke stemde, zij het tevergeefs, voor hertog Karel van Oostenrijk-Teschen als kandidaat-koning, en voor Félix de Mérode als regent. In juni stemde hij uiteindelijk voor Leopold van Saksen-Coburg. Tevens voor de aanvaarding van het Verdrag der XVIII artikelen.

De regering benoemde hem op 2 juni 1831 tot kolonel-bevelhebber van het legioen in het kanton Temse. Tijdens de Tiendaagse Veldtocht in augustus 1831 werden zijn troepen ingezet in de streek van Sint-Niklaas om het leger van Willem I terug te slaan. Hij bleef als militair actief tot einde 1832. Bij zijn buitendienststelling kreeg hij de graad van ere-kolonel voor zijn aan het land bewezen diensten, en het IJzeren Kruis. Het jaar erop werd hij vereremerkt als ridder in de prestigieuze Leopoldorde.²⁵

Niets wijst erop dat hij lid was van de loge en historicus Andries Van den Abeele beoordeelt zijn lidmaatschap als zeer twijfelachtig, zo niet onbestaande.²⁶ Hij wordt evenmin vermeld bij Prof. Guy Schrans.²⁷

²³ *Bulletin des arrêtés et actes du Gouvernement Provisoire de Belgique*, Brussel, 1830, Vol. II, p. 5.

²⁴ Daar voegden wij een elfde naam aan toe: graaf Felix de Merode.

²⁵ L. Leconte, in *Biographie nationale de Belgique*, t. XXIX, Brussel, 1956-1957, col. 97-100.

²⁶ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

²⁷ Guy Schrans, *Vrijmetselaars te Gent in de XVIIIe eeuw*, Gent, 1997.

Charles Blargnies (1793-1866) behaalde 1818 aan de nieuw opgerichte Rijksuniversiteit van Leuven, het diploma van doctor in de rechten. Hij was advocaat aan de balie van Bergen en vervolgens bij die van Brussel, waar hij lid van de tuchtraad werd. Blargnies was een voorvechter van een veralgemeend gebruik van het Nederlands voor de rechtbanken.

Door het arrondissement Bergen werd hij verkozen tot lid van het Nationaal Congres. Aanvankelijk behoorde hij tot degenen die de kroon aan Koning Lodewijk-Filips I van Frankrijk wilden aanbieden. Toen dit niet lukte gaf hij de voorkeur aan de hertog van Nemours. Hij was en bleef immers een tegenstander van Leopold van Saksen-Coburg, omdat dit impliceerde dat België het door de Mogendheden opgelegde Verdrag der XVIII artikelen moest aanvaarden. Door die politieke keuze werd hij – misschien wel ten onrechte - beschouwd als een sympathisant van de Reunionisten, terwijl hij in de eerste plaats het liberale gedachtengoed was toegedaan.²⁸

Er zijn geen aanwijzingen dat hij lid was van de loge. Andries Van den Abeele beoordeelt zijn lidmaatschap als zeer twijfelachtig, zo niet onbestaande.²⁹

Charles de Brouckère (1796-1860) was de zoon van Charles senior, een uit Brugge afkomstig hoge functionaris van het Verenigd Koninkrijk die door Koning Willem tot de adel was verheven. Sindsdien werd de familienaam met een accent geschreven. Bij het uitbreken van de revolutie schaarde Charles junior zich aan de kant van de opstandelingen en werd door het Voorlopig Bewind aangezocht om deel uit te maken van de commissie die de nieuwe grondwet moest opstellen. Op 8 oktober had hij in Antwerpen een onderhoud met de Prins van Oranje die hem verklaarde dat hij desgevraagd, Koning van België wilde worden.³⁰

Nadien had hij een ministeriële loopbaan: van februari tot april 1831 was hij minister van Financiën, in augustus 1831 minister van Binnenlandse Zaken, en van augustus 1831 tot maart 1832 minister van Oorlog. Gelijkijdig, en zulks tot 1833, was hij vleugeladjutant van Koning Leopold I. Nochtans had hij tegen diens kandidatuur gestemd met de woorden: ‘Je vote contre le prince Léopold de Saxe-Cobourg, tenant son élection immédiate comme contraire aux intérêts de la Belgique.’

Tijdens zijn Brussels burgemeesterschap van 1848 tot 1860, werden grote infrastructuurwerken uitgevoerd.

Ook hier wijst niets erop dat hij lid was van de loge en Andries Van den Abeele beoordeelt zijn lidmaatschap als zeer twijfelachtig, zo niet onbestaande.³¹ Hij schijft verder: ‘De enige vermelding van zijn vrijmetselaarschap, onder meer in lijsten uit de jaren dertig, is met een verwijzing naar de *Dictionnaire M.*: van Cocq. In de kritisch opgestelde catalogus van de tentoonstelling in 1983 gehouden in de ASLK staat de Brouckère wel vermeld als liberaal burgemeester van Brussel, maar er wordt met geen woord gerept over een mogelijk lidmaatschap van de vrijmetselarij.’³²

²⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Charles_Blargnies, dd. 09-08-16.

²⁹ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

³⁰ https://fr.wikipedia.org/wiki/Charles_de_Brouck%C3%A8re, dd. 22-07-16.

³¹ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

³² *Idem*.

I Eugène Defacqz (1797-1871) zijn vader Louis was onder de Franse bezetting Commissaire du Directoire voor de stad Aat. Eugène verkreeg in 1817 het diploma van licentiaat in de rechten aan de École de Droit in Brussel. Dan werd hij stagiair bij de Brusselse advocaat Louis Joly. Hij werd snel bekend door de kwaliteit van zijn argumentatie en om zijn klare uiteenzettingen, eveneens om de billijkheid van zijn erelonen. Hij zou soms in het Nederlands hebben gepleit. In 1821 werd Defacqz lid van de Brusselse Commissie van Burgerlijke Godshuizen, en in 1829 lid van de Raad van de Burgerwacht met de graad van luitenant.³³

‘Op 25 januari 1820 werd Defacqz ingewijd in de Brusselse loge. L’Espérance. [...] Op 17 februari 1838 stichtte hij de loge Les Amis du Progrès in Brussel en werd er Achtbare meester van. Hij voerde sinds dan actie tegen grootmeester Goswin de Stassart aan wie hij laksheid verweet, zowel binnen de loges als tegenover de tegenstrevers. De Stassart nam ontslag en werd op 8 juli 1842 door Defacqz opgevolgd, die in 1845 en 1848 opnieuw werd bevestigd in zijn functie. Op 17 februari 1853 nam hij ontslag als gevolg van de spanningen tussen voor- en tegenstanders van het artikel 175 van de statuten, dat discussies over godsdienstige en politieke onderwerpen binnen de loges verbod. Hij werd opgevolgd door Pierre-Théodore Verhaegen, een groot pleitbezorger voor de afschaffing van dit artikel. Toen dit in 1854 gebeurde, stapte de loge van Defacqz uit het Grootoosten, bleef alleen nog aangesloten bij de hoge-graden vrijmetselarij van de Opperraad van de Aloude en Aangenomen Schotse Ritus, en fuseeërde in 1855 met een andere loge tot Les Vrais Amis de l’Union et du Progrès Réunis.’³⁴

Br.: Eugène Defacqz

³³ https://nl.wikipedia.org/wiki/Eug%C3%A8ne_Defacqz, dd. 22-07-16.

³⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Eug%C3%A8ne_Defacqz, dd. 22-07-16.

In de jaren na het uiteenspatten van het Unionisme, waren de katholieke aanvallen op de vrijmetselarij sterk toegenomen. Drie Brusselse loges (Les Amis Philanthropes, Les Amis du Progrès en Les Vrais Amis de l'Union) lagen aan de basis van de oprichting in 1841 van de Société de l'Alliance, een kiesvereniging waarvan Defacqz voorzitter werd. Deze activiteit mondde uit in de stichting van de Liberale Partij in 1846.³⁵

Op 2 oktober 1830 werd Defacqz door het nieuwe landsbestuur benoemd tot Raadsheer bij het Hof van Cassatie, en op 3 november werd hij door zijn arrondissement Aat, naar het Nationaal Congres afgevaardigd. Het was, zoals hij verklaarde, om principiële redenen dat hij niet voor Leopold van Saksen-Coburg wenste te stemmen. Wellicht omdat hij veeleer de republiek genegen was. Hij was daarmee één van de 45 tegenstemmers.³⁶

Door zijn opvoeding was Br.: Defacqz sterk antiklerikaal. De jezuiten waren zijn voornaamste vijanden. Hij bleef vrijgezel en woonde samen met zijn huishoudster en haar natuurlijke dochter, die na zijn overlijden zijn erfgename zou worden. Aan zijn loge schonk hij 2000 franken voor haar goede werken, en evenveel aan de gemeentelijke kleuterscholen.³⁷

Louis De Swert (1795-1864) was beroepshalve bankier en was geassocieerd met de Antwerpse bankier Prosper Terwagne (1807-1864). Zijn latere loopbaan speelde zich af in Brussel. Hij werd bestuurder van de Banque de Belgique (1837-1843), directeur van deze instelling (1843-1850), en vervolgens vicegouverneur van de Nationale Bank. Hij was ook bestuurder van de Linière Gantoise, van de Linière St.-Léonard en van de hoogovengroep Hauts Fournaux Espérance'.

Maquette van de toenmalige
Nationale Bank van België

In 1829 werd De Swert tot schepen van Leuven benoemd en in oktober 1830 werd hij tot plaatsvervangend lid van het Nationaal Congres verkozen. Hij zetelde pas vanaf 19 mei 1831, maar nam op 17 juni alweer ontslag.³⁸

Nergens werd een aanwijzing gevonden dat hij lid was van de loge en Andries Van den Abeele beoordeelt zijn lidmaatschap als zeer twijfelachtig, zo niet onbestaande.³⁹

³⁵ *Idem.*

³⁶ *Idem.* Andere bronnen vermelden evenwel dat hij zich bij de stemming onthield, zie ondermeer: <https://unionisme.be/cnDefacqz.htm>, dd. 22-07-16.

³⁷ *Idem.*

³⁸ Carl Beyaert, *Guillame Marcq*, in : *Biographies des membres du Congrès national*, Brussel, 1930, p. 64.

³⁹ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

Philippe de Bousies (1789-1875) was onder Napoleon officier geweest in het Franse leger. In 1815 vestigde hij zich in het Verenigd Koninkrijk en was er van 1823 tot 1830, majoor van de marechaussee. Vervolgens kolonel-commandant voor de provincie Luik. In 1822 werd hij door Willem I in de adelstand bevestigd.

In 1831 werd hij na het ontslag van Emmanuel Claus, plaatsvervangend lid in het Nationaal Congres. Hij stemde voor de kandidatuur van Leopold van Saksen-Coburg en voor de aanvaarding van het Verdrag der XVIII artikelen. Verder hield hij geen enkele tussenkomst tijdens de openbare zittingen. In 1870 verkreeg hij de erfelijke titel van graaf.⁴⁰

Ook in deze wijst niets erop dat hij lid was van de loge en historicus Andries Van den Abeele beoordeelt zijn lidmaatschap als zeer twijfelachtig, zo niet onbestaande.⁴¹

Etienne de Gerlache (1785- 1871) was jurist van opleiding. Onder het Hollands Bewind werd hij lid van de Staten-Generaal. Gaandeweg nam hij een kritische houding aan tegenover het beleid van Koning Willem I, meer bepaald wegens het gevoerde beleid inzake de vrijheid van onderwijs en pers. Toen het in Luik zeer onrustig werd tijdens de Belgische Revolutie, was De Gerlache medeoprichter van het veiligheidscomité dat de toestand onder controle moest houden.

Dat hij zou zijn ingewijd in de loge is zeer twijfelachtig want Demoulin noteert:

‘Il affirme que le principe de la séparation entière de l’Église et de l’État, pris dans un sens absolu, est antisocial: *La religion est un élément essentiel de l’existence des nations, le seul lien qui les unisse et qui les tienne, solides sur leurs bases. La religion est l’âme des États.* (Essai, p. 60). [...]

‘Dans trois lettres au directeur du *Journal de Bruxelles*, Gerlache est plus polémiste encore. Les manifestations de mai 1857 l’ont ulcéré. Il attaque avec vigueur le parti libéral et la Franc-maçonnerie et exhorte les catholiques à se grouper [...] Gerlache, le 18 aout 1863, prononça [un] discours inaugural. Discours important pour l’évolution de la pensée politique de son auteur qui retrouve du charme à la liberté depuis que le pouvoir est aux mains *des ennemis du catholicisme* et qui découvre à nouveau les mérites appréciables du Pacte fondamental.’⁴²

In 1839 wist hij als buitengewoon ambassadeur in Londen een herziening van het Verdrag der XXIV artikelen te bewerkstelligen. In 1844 verkreeg hij, samen met andere familieleden adelerkenning, en de erfelijke baronstitel voor zichzelf.

Ook Andries Van den Abeele beoordeelt zijn lidmaatschap als zeer twijfelachtig, zo niet onbestaande.⁴³

⁴⁰ https://nl.wikipedia.org/wiki/Philippe_de_Bousies, dd. 22-07-16. Hij had evenwel geen kinderen.

⁴¹ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

⁴² R. Demoulin, in *Biographie nationale de Belgique*, t. XXXIII, 1963-1964, col. 217-245).

⁴³ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

Paul Devaux (1801-1880) was jurist van opleiding. Hij was lid van het Congres en vervolgens, van 1831 tot 1863, verkozen voor het arrondissement Brugge. Hij was het die op 21 januari 1831 de aandacht trok op de persoon van de protestantse prins Léopold van Saksen-Coburg. Opmerkelijk is dat toen hij in 1831 het ambt van Minister zonder portefeuille opnam, hij de hem toekomende gage van 100.000 florijnen uitdrukkelijk weigerde. Om zijn streven naar nationale eenheid - het *Unionisme* - te ondersteunen, en de door hem beoogde gematigdheid binnen de politiek te bevorderen, stichtte Devaux in 1831 al, samen met Lebeau, Kaufman, Nothomb en Rogier, *Le Mémorial Belge*. Toen Alexandre Gendebien - die tot de rattachisten met Frankrijk behoorde - hem op 24 juni 1833 verweet dat zijn veelvuldige afwezigheden in de Kamer aan die bezigheden te wijten waren, riep Devaux uit: 'C'est une calomnie.' Er aan toevoegende dat het omwille van zijn gezondheidstoestand was dat hij gedurende zes maanden afwezig was geweest op de publieke debatten. Zijn goede vriend Charles Rogier, die niet van een kleintje vervaard was zoals verder nog zal blijken, sprong in de bres voor de nog herstellende Devaux: als genoegdoening voor de zijn vriend Devaux aangedane smaad, daagde hij Gendebien uit tot een duel. Het scheelde geen haar of Rogier schoot er het leven bij in.⁴⁴

Dat Devaux geen vrijmetselaar was, blijkt uit: 'Ook Charles Rogier en Paul Devaux, antiklerikaal maar geen vrijmetselaar, brachten hun stem op hem uit.'⁴⁵

François Du Bus (1791-1873) werd licentiaat in de rechten aan de École de Droit in Brussel en vestigde zich in 1811 als advocaat in Doornik.

'In 1830 sloot hij zich aan bij de revolutionairen. Het Voorlopig Bewind benoemde hem in de Commissie die een Grondwet moest voorbereiden. Hij vertegenwoordigde het arrondissement Doornik in het Nationaal Congres. Hij stemde met de meerderheid voor de onafhankelijkheidsverklaring, voor de eeuwigdurende uitsluiting van de Nassaus, voor Leopold van Saksen-Coburg en voor de aanvaarding van het Verdrag der XVIII artikelen.'⁴⁶

Du Bus was volksvertegenwoordiger van 1831 tot 1848. Een wet op de onverenigbaarheden deed hem toen kiezen voor de magistratuur in Doornik. Hij bekleedde er het ambt van Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg van 1832 tot 1867. Hij was ook een notoir bibliofoon en verdiepte zich in de ontstaansgeschiedenis van de drukkerijen in het Doornikse. In 1846 was hij medestichter van de Doornikse Société Historique et Littéraire, waarvan hij een kwarteeuw voorzitter was.⁴⁷

Andries Van den Abeele beoordeelt zijn lidmaatschap als zeer twijfelachtig, zo niet onbestaande.⁴⁸

⁴⁴ André Cordewiener, in *Biographie nationale de Belgique*, t. XXXIV, 1967-1968, col. 211-230.

⁴⁵ http://lanaken.wikia.com/wiki/F%C3%A9lix_de_M%C3%A9rode, dd. 03-09-16.

⁴⁶ https://nl.wikipedia.org/wiki/Fran%C3%A7ois_Louis_Joseph_Du_Bus, dd. 03-08-16.

⁴⁷ https://unionisme.be/Dubus_aine.htm, dd. 03-08-16.

⁴⁸ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

IX Alexandre Gendebien (1789- 1869) was lid van het Voorlopig Bewind. Hij studeerde rechten in Leuven, en werd advocaat aan de balie van Brussel. In die hoedanigheid verdedigde hij de politieke activisten Louis de Potter en François Claes voor het Hof van Assisen.⁴⁹

Br.: Alexandre Gendebien

Hij vervulde een belangrijke rol bij de geheime voorbereidingen van de Belgische Revolutie van 1830. Zo kwam hij in de nacht van 24 op 25 augustus met een groep medestanders vanuit Frankrijk naar Brussel. Hij werd lid van het Veiligheidscomité dat zich later, op 26 september, aandiende als het Voorlopig Bewind. Als uitvalsbasis fungeerde de redactie van de liberale oppositiekraant *Courrier des Pays-Bas* en de vrijmetselaarsloge L'Espérance. Na de verkiezing van het Nationaal Congres werd Gendebien vertegenwoordiger van het arrondissement Bergen, terwijl zijn vader Jean-François verkozen werd voor Zinnik en zijn broer Jean-Baptiste voor Charleroi.

Hoewel principieel republikein, stemde hij toch voor de monarchie en ging - als Reunionist - mee naar de Franse prins Lodewijk van Orléans om hem de troon aan te bieden. Alexandre Gendebien was trouwens een van de felste tegenstanders van Koning Willem I en zag de Zuidelijke Nederlanden nog liever een Franse regio worden dan opnieuw deel uit te maken van Willems koninkrijk.⁵⁰ Hij stemde overigens tegen de kandidatuur van prins Leopold als toekomstig staatshoofd.

Na verloop van tijd nam de politieke concurrentie toe. De Luikse advocaat Charles Rogier won aan politiek gewicht dankzij zijn militaire achterban. De adel en de vrijgevochten burgerij onderkenden geleidelijk aan de voordelen van het jonge onafhankelijke België en zetten de revolutie naar hun hand. De gematigden en de centristen wonnen het pleit en de invloed van Gendebien, de gewezen minister van Justitie in de regering-De Gerlache-Goblet d'Alviella, deemsterde weg.

Br.: Alexandre Gendebien was lid van de in 1798 gestichte militaire loge Les Amis Philanthropes N° 1,⁵¹ en na haar stichting op 25 maart 1805, van de Fransgezinde loge l'Espérance.⁵²

⁴⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Alexandre_Gendebien, dd. 24-08-16.

⁵⁰ https://nl.wikipedia.org/wiki/Alexandre_Gendebien, dd. 24-08-16.

⁵¹ https://fr.wikipedia.org/wiki/Les_Amis_philanthropes, dd. 24-08-16.

⁵² Anaïs Maes, *Freemasonry as a Patriotic Society? The 1830 Belgian Revolution More*, p. 5.

Jean-François Gendebien (1753-1838) speelde nauwelijks een rol in de gebeurtenissen van de Belgische Revolutie. Hij was dan ook al 77 jaar oud toen die uitbrak. Zijn grootvader was gedurende zestig jaar burgemeester van Dinant geweest. Zijn vader was advocaat in Luik, en meer dan zestig jaar intendant van de hoogadelijke familie d'Arenberg. Jean-François trad in hun voetstappen door rechten te studeren in Leuven, Wenen en Parijs. In 1779 vestigde hij zich als advocaat in Bergen, en in 1780 volgde hij zijn vader op als intendant voor het beheer van de goederen van de familie Arenberg.

Onder het Hollands Bewind ijverde hij voor de afbouw van het gewoonterecht en voor een grotere uniformiteit in de rechtspraak. De grote macht van de overheid en de gestage groei van het aantal ambtenaren verontrustten hem. Daarom stemde hij vaak tegen als het overheidsbudget moest worden goedgekeurd. Dit tot grote ergernis van de Koning en de regering.⁵³

Wellicht omdat zijn zoon Alexandre lid was van het Voorlopig Bewind, werd Jean-François in 1830 herbenoemd tot Voorzitter van de Rechtbank van Eerste aanleg in Bergen. Hoewel hij tijdens de dagen van de revolutie een zeer afwachtende houding had aangenomen, werd hij verkozen tot lid van het Nationaal Congres. Tijdens haar eerste bijeenkomst op 10 november 1830, mocht hij die voorzitten aangezien hij de ouderdomsdeken was. In mei-juni 1831 toonde hij zich, in tegenstelling tot zijn beide zonen, een voorstander van Leopold van Saksen-Coburg als toekomstig staatshoofd.

Andries Van den Abeele beoordeelt zijn lidmaatschap als zeer twijfelachtig, zo niet onbestaande.⁵⁴

Jean-Baptiste Gendebien (1791-1865) was de broer van Alexandre Gendebien en werd in 1804, amper 13 oud, symbolisch officier in het regiment d'Arenberg. In 1815 was hij dienstdoend officier bij de Jagers te Paard.

Hij werd verkozen tot lid van het Nationaal Congres door het arrondissement Charleroi.

‘Hij hield er slechts eenmaal een tussenkomst. Bij de ontbinding van de Constituante liet hij de politieke activiteit aan zijn broer over en bekommerde zich voortaan om het bestuur en beheer van vennootschappen waarin de familie Gendebien aandelen bezat. Hij werd ook voorzitter van de Kamer van Koophandel van Charleroi.’⁵⁵

Hij was, net zoals zijn broer Alexandre, tegen de aanstelling van prins Leopold als Koning, zij het om louter pragmatische redenen.

Andries Van den Abeele beoordeelt zijn lidmaatschap als zeer twijfelachtig, zo niet onbestaande.⁵⁶

⁵³ L. François, in *Nouvelle biographie nationale*, t. II., 1990, pp. 188-189.

⁵⁴ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

⁵⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Jean-Baptiste_Gendebien, dd. 09-08-16.

⁵⁶ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

III **Louis Jacobs** (1803- 1847) behaalde in 1825 aan de universiteit van Gent het diploma van doctor in de rechten met zijn thesis *De mercatorum iudicibus*. Hij was

Br :. Louis Jacobs

bij de eersten die voor het koningschap de kandidatuur steunde van prins Leopold van Saksen-Coburg. Zijn tussenkomsten in het Congres getuigden steeds van gematigdheid en realisme. Hij was ook lid van de Antwerpse gemeenteraad, waarin hij zich vooral toelegde op de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Hij was het die er de stad kon van overtuigen kindercrèches in de verschillende stadswijken in te richten. Door zijn tussenkomst werd het standbeeld van Rubens op de Groenplaats opgericht.⁵⁷

Op Wikipedia wordt hij zonder enige bronvermelding geciteerd als lid van 'een' Antwerpse loge,⁵⁸ Anaïs Maes geeft daarover uitsluitel en zegt dat hij lid was van (Les Amis du Commerce et de) la Persévérance Réunis.⁵⁹

Lucien Jottrand (1804-1877) groeide op in een welstellend milieu. Hij promoveerde tot doctor in de rechten aan de Université de Liège en werd dan advocaat aan de balie van Brussel waar hij soms in het Nederlands pleitte.

Tijdens de Belgische Revolutie van 1830 ontwierp hij samen met journalist en voltijds filantroop Edouard Ducpétiaux (1804-1868), de huidige Belgische vlag. Einde oktober 1830 werd hij lid van het Nationaal Congres als vijfde opvolger. Op Jottrands aandringen werd de taalvrijheid opgenomen in de Grondwet.⁶⁰ Hij noemde zichzelf republikein en was ook één van de 45 Congresleden die hun stem niet gaven aan Leopold van Saksen Coburg.⁶¹

Jottrand was cultuurflamingant. Voorts correspondeerde hij met Karl Marx, wier zienswijzen hem wisten te bekoren. De eerste taalwet, de Wet Coremans, kwam er mede door hem. Hij evolueerde gaandeweg van Belgisch patriot naar flamingant en omschreef zichzelf als een *Nederlandschen Wael*. Hij was een zeer sociaalvoelend politicus en onderhield nauwe contacten met vertegenwoordigers van het vroeg-socialisme. Vandaar ook dat hij zich tot een vurig pleitbezorger ontpopte voor het algemeen stemrecht.⁶²

Publicist Julien Kuypers (1892-1967), de eerste voorzitter van de raad van bestuur van de BRT, betwist zijn maçonnieke hoedanigheid uitdrukkelijk:

'S'il paraît établi que Jottrand n'ait appartenu ni à la franc-maçonnerie ni aux phalanges babouvistes, il a cependant en mainte circonstance défendu des points de vue fort rap-prochés des leurs.'⁶³

Ook Andries Van de Abeele heeft sterke twijfels.⁶⁴

⁵⁷ J. Willequet, in *Biographie nationale de Belgique*, t. XXXVIII, 1973-1974, col. 338-340.

⁵⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_vrijmetselaars_uit_Belgi%C3%AB, dd. 03-09-16.

⁵⁹ Anaïs Maes, *Freemasonry as a Patriotic Society? The 1830 Belgian Revolution More*, in *REHMLAC*, San José, Costa Rica, 2010, p. 5.

⁶⁰ https://nl.wikipedia.org/wiki/Lucien_Jottrand, dd. 08-08-16.

⁶¹ *Idem*.

⁶² *Idem*.

⁶³ J. Kuypers, in *Biographie nationale de Belgique*, t. XXX, 1958-1959, col. 471-488.

⁶⁴ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

IV Joseph Lebeau (1794-1865) werd opgevoed door een oom die priester was. Dat belette hem niet om in 1819 toe te treden tot de L.: Les Amis de la Parfaite Intelligence in Hoei. In datzelfde jaar beëindigde hij zijn rechtenstudies aan de universiteit van Luik.⁶⁵

Br.. Joseph Lebeau

Toen Étienne de Sauvage (1789-1867) door Surlet de Chokier (1769-1839) werd aangezocht een regering te vormen deed hij een beroep op Joseph Lebeau. Deze aanvaarde onder het beding dat zijn vriend Paul Devaux ook in de regering zou worden opgenomen.⁶⁶ In de praktijk was het overigens Lebeau en niet Sauvage, die de regering leidde. Zo verzette die zich met klem tegen een koningskeuze uit het regerende Franse Huis.

In de regering-Rogier I (1832-1834) was Lebeau minister van Justitie, en in 1840 droeg de Koning hem op een regering te vormen. Het werd de eerste homogeen Liberale regering. De herhaalde meningsverschillen tussen de Vorst en zijn regering, en de verwoede Katholieke tegenstand in de senaat, leidden ertoe dat nog geen jaar later Lebeau het ontslag van zijn regering aan de Koning aanbood.

Tijdens haar korte bestaan had de regering wel enkele belangrijke wetten laten goedkeuren. Ondermeer die van 8 januari 1841 waarbij duels voortaan verboden werden.⁶⁷ In 1857 werd Br.. Joseph Lebeau door de regering-Rogier III benoemd tot minister van Staat.

⁶⁵ [https://fr.wikipedia.org/wiki/Joseph_Lebeau_\(1794-1865\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Joseph_Lebeau_(1794-1865)), dd. 18-07-16.

⁶⁶ Lebeau werd Minister van Buitenlandse Zaken; Devaux Minister zonder portefeuille.

⁶⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Joseph_Lebeau, dd. 19-07-16.

Mathieu Leclercq (1796-1889) deed rechtenstudies in de École de Droit in Brussel en behaalde er zijn diploma in 1817. Hij werd advocaat in Luik, maar stapte in 1825 over naar de magistratuur en werd Raadsheer bij het Hof van Beroep in Luik.⁶⁸ Hij was 29 jaar toen hij verkozen werd als lid van het Nationaal Congres. Daar liet hij zich opmerken door zijn intense verdediging van de monarchie als toekomstig staatsbestel versus de republiek.

In 1833 werd hij procureur-generaal omdat men hem verkoos boven advocaat-generaal Eugène Defacqz die als te uitgesproken antiklerikaal bekend stond. Leclercq stond hoog in aanzien. Joseph Mesdach de ter Kiele (1788-1834), Raadsheer bij het Hof van Beroep in Brussel, heeft van hem gezegd dat elk requisitoir dat hij uitsprak, zonder uitzondering, een model was van diepgaande meditatie en sterke dialectiek, samen met een onverbiddelijke exactheid.⁶⁹ In 1840 werd hij minister van justitie in de Regering-Lebeau II. Die regering viel echter al op 13 april 1841.

De volgende regering-Rogier II stelde Leclercq voor als ambassadeur bij de Heilige Stoel, maar hij werd in Rome niet geaccepteerd. Dit betekende een ernstig incident en de pauselijke diplomatie kwam op haar stappen terug, maar toen was het Leclercq die weigerde te aanvaarden. Hij bedankte voortaan ook voor elke ministerpost die hem werd aangeboden.

In 1847 werd hij lid van de Koninklijke Academie waarin hij in 1852 en in 1857 zijn tweedelige studie over het grondwettelijk recht voorstelde. Bij herhaling zat hij de Klasse der Letteren voor, en ook de hele Academie.⁷⁰

Piet van Brabant vermeldt hem als lid van de 'GOB'.⁷¹ Andries Van den Abeele betwijfelt zulks sterk.⁷²

Guillaume Marcq (?-?) was schepen van Brussel ten tijde van de Belgische Revolutie. Begin mei 1831 was er voor Brussel een tweede stemronde nodig omdat de lijst van plaatsvervangende leden, die de ontslagnemende effectieven zouden kunnen opvolgen, uitgeput was. Marck werd verkozen en kwam alzo, op 18 mei 1831, terecht in het Nationaal Congres.

Er was toen nog maar weinig te doen: alleen nog de verkiezing van Leopold van Saksen-Coburg en de aanvaarding van het Verdrag der XVIII artikelen stonden op de dagorde. Marck stemde voor Leopold, maar toen over de XVIII artikelen moest worden gestemd bleef hij afwezig.

Na 1831 werd hij Raadsheer bij het Hof van Cassatie.⁷³

Over Guillaume Marcq kon maar heel weinig worden teruggevonden. Laat staan dat hij lid zou zijn geweest van de loge.

⁶⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Mathieu_Leclercq, dd. 28-07-16.

⁶⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Mathieu_Leclercq, dd. 28-07-16.

⁷⁰ *Idem*.

⁷¹ Piet van Brabant, *Vrijmetselarij in Nederland & Vlaanderen*, Houtekiet, Antwerpen-Amsterdam, 2003.

⁷² Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

⁷³ Carl Beyaert, *Guillaume Marcq*, in : *Biographies des membres du Congrès national*, Brussel, 1930, p. 84.

Y Felix de Merode (1791-1857) bracht zijn vroegste kinderjaren door in Duitsland, samen met zijn ouders die voor de Franse inval waren gevlucht. Het gezin kwam pas in 1800, onder het Consulaat, terug naar de Zuidelijke Nederlanden. Na zijn huwelijk verbleef hij meestal in Frankrijk, in Villersexel (Haute-Saône) en Trélon (Nord), waar zijn schoonfamilie de Grammont, uitgestrekte domeinen bezat. Tijdens die jaren op het platteland, bestudeerde hij diepgaand de politieke, godsdienstige en sociale kwesties van zijn tijd.

Graaf Felix was heel toevallig in Brussel om er de nalatenschap van zijn vader te vereffenen toen de eerste onlusten van augustus 1830 uitbraken. De 25^e begaf hij zich met andere notabelen naar het stadhuis voor de oprichting van een Burgerwacht. Hij werd ook nauw betrokken bij het opstellen van de aan Koning Willem I gerichte *adressen*, en maakte deel uit van een delegatie van vijf notabelen die zo een *adres* persoonlijk aan de Koning in Den Haag gingen overhandigen.⁷⁴

Br.: Felix de Merode

‘Hij ondersteunde de revolutie door aanzienlijke bedragen voor te schieten om arbeiders aan het werk te houden en aldus verdere oproer te verhinderen. Het hielp niet want op 20 september maakten opstandelingen korte metten met de Commission de Sureté Publique, die ze uit het stadhuis verdreven, en met de Burgerwacht die ze ontwapenden. De Merode was hierdoor ontmoedigd en trok zich terug bij zijn moeder in het kasteel van Rixensart en vervolgens in een eigendom die hij bezat in Solre-sur-Sambre. Toen hij de berichten ontving over de septemberdagen en het verder zetten van de revolutie kwam hij naar Brussel terug en op 26 september werd hij lid van het Voorlopig Bewind. Zijn medewerking, als lid van een illustere familie, straalde gunstig af op de revolutie en dit werd nog versterkt toen zijn

broer Frédéric, als opstandeling sneuvelde op 4 november en als een held werd vereerd.’⁷⁵

Als lid van het Voorlopig Bewind, en nadien van het Nationaal Congres, had Felix de Merode heel wat invloed. Hij stemde voor de onafhankelijkheidsverklaring en voor de eeuwigdurende uitsluiting van de Nassaus.

‘Toen moest er een regent worden verkozen. Surlet de Chokier, voorzitter van het Nationaal Congres haalde het met 108 stemmen, tegen 43 voor Merode en 5 voor Etienne de Gerlache. De stemmen voor De Merode kwamen hoofdzakelijk uit de overtuigd katholieke middens. De tien priesters die aan de stemming deelnamen, stemden allen voor hem. Ofwel wisten ze het niet, ofwel speelde het voor hen geen rol, dat hij kort voordien in een vrijmetselaarsloge was ingewijd.’⁷⁶

Felix de Merode werd verkozen in drie districten: Brussel, Maastricht en Mechelen. Hij gaf de voorkeur aan zijn geboortestad Maastricht. Zijn jongere broer Werner werd door Soignies naar het Congres afgevaardigd. Heel even zag het er zelfs naar uit dat Felix Koning van het nieuwe België kon worden:

⁷⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/F%C3%A9lix_de_M%C3%A9rode, dd. 03-08-16.

⁷⁵ *Idem.*

⁷⁶ *Idem.*

‘Trois jours auparavant, son frère puiné Frédéric était tombé à Berchem et succombait le 5 novembre, à Malines, aux suites de sa terrible blessure, au moment où tous les regards se tournaient vers lui comme vers le futur chef de l’État. L’héroïsme du comte Frédéric, le dévouement du comte Félix avaient en effet fixé l’attention sur la maison de Merode, et, après la mort de Frédéric, un grand nombre de patriotes, une foule d’hommes influents avaient pensé à reporter sur son frère les espérances que l’on avait mises en l’illustre victime de Berchem. On parlait déjà à l’étranger de l’élévation probable de Félix de Merode au trône de Belgique. Mais le comte, à l’exemple de Frédéric qui avait repoussé avec énergie l’éventualité des honneurs royaux, ni faisait rien pour encourager ces dispositions à son égard.’⁷⁷

Eens Surlet de Chokier tot regent verkozen was en geïnstalleerd, besliste het Nationaal Congres dat aan elk van de leden van het Voorlopig Bewind een bedrag van 150.000 florijnen zou worden toegekend, bij wijze van dank. De Merode aanvaarde dat bedrag enkel onder het beding dat het integraal zou worden aangewend voor het oprichten van een monument ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de Septemberdagen.

Het was in zijn recente hoedanigheid van Minister van Staat dat hij op 9 augustus 1832 op het kasteel van Compiègne getuige was van het huwelijk van Koning Leopold I met prinses Louise-Marie d’Orléans.⁷⁸ Hij was het ook die het wetsontwerp indiende voor de instelling van de Leopoldorde.

Zoals 42 andere volksvertegenwoordigers, onder wie zijn broer Werner, stemde Felix de Merode tegen de goedkeuring van het regeringsontwerp dat zich neerlegde bij het Verdrag der XXIV artikelen. Dit maakte hem zeer populair bij de bevolking. Nadien bleef hij alleen nog volksvertegenwoordiger, functie waarin hij vaak de stellingen van een progressief landsbestuur verdedigde.⁷⁹

Bronzen medaille met Felix de Merode door L. Wiener, diameter: 68 mm.

Felix de Merode was, zoals ook Louis de Potter, een aanhanger van Lamennais, wat er toe leidde dat hij de kerkverantwoordelijken, met inbegrip van de paus, er herhaaldelijk op wees dat de Kerk zich moest aanpassen aan de nieuwe postrevolutionaire wereld, onder meer op het vlak van godsdienstvrijheid, van onderwijs en vrije meningsuiting.

Het is in die optiek dat hij zich in 1830 had laten inwijden in de irreguliere Brusselse loge L'Union des Peuples.⁸⁰ Wel verliet hij de loge in 1832 na de veroordeling door paus Gregorius XVI van de vrijmetselarij middels de encycliek *Mirari Vos*, en na de er op volgende oproep van Kardinaal Sterckx.⁸¹

⁷⁷ E. Duchesne in *Biographie nationale*, tome XIV, 1897, col 545-556.

⁷⁸ Duchesne spreekt verkeerdelijk van 8 juni 1832.

⁷⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/F%C3%A9lix_de_M%C3%A9rode, dd. 03-08-16.

⁸⁰ Een verwijzing naar deze Werkplaats is enkel indirect te vinden in een bron van de loge Les Amis Philanthropes. Na 1830 ontbreekt elk spoor. (Medegedeeld door het Liberaal Archief, mail 19-09-16).

⁸¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/F%C3%A9lix_de_M%C3%A9rode, dd. 03-08-16.

Albert Nopener (1790-1849) vertegenwoordigde het district Nijvel in het Nationaal Congres. Hij kwam geen enkele keer tussen tijdens de openbare zittingen. Hij keurde de onafhankelijkheid van België goed, maar was er niet toen er over de eeuwigdurende uitsluiting van de Nassaus moest worden gestemd. Dit, en het gegeven dat hij niet stemde voor Surllet de Chokier, en evenmin voor het Verdrag der XVIII artikelen, kan er op wijzen dat hij het Orangisme enigszins genegen was. Bij de laatste stemming over het staatshoofd koos hij voor Leopold van Saksen-Coburg.⁸²

Toen aan zijn mandaat een einde kwam nam hij het ambt van vrederechter te Waver weer op. Hij werd ook lid van de Provincieraad van Brabant.

Er werden geen betrouwbare bronnen gevonden die Nopener vermelden als vrijmetselaar. Andries Van den Abeele is van mening dat hij geen lid was.⁸³

VI Jean-Baptiste Nothomb (1805- 1881) studeerde rechten aan de universiteit van Luik. Daarna was hij in Brussel actief als advocaat en sterk geëngageerd in het verzet tegen de regering van Koning Willem I, onder meer als journalist bij *de Courier des Pays-Bas*. Hij speelde een heel belangrijke rol in de wordingsgeschiedenis van België.

Bij het uitbreken van de Belgische revolutie haastte hij zich onmiddellijk naar de hoofdstad, waar hij actief deelnam aan het oproer. In het Voorlopig Bewind was hij zowel lid van het Diplomatiek Comité als secretaris van het Grondwetscomité en had daardoor een grote invloed op de teneur van de nieuwe grondwet. Hij werd voor het Nationaal Congres verkozen door het arrondissement Aarlen en was er met zijn 25 jaar het jongste lid van. Hijzelf had er trouwens in het grondwetscomité voor geijverd dat de minimumleeftijd voor verkiesbaarheid tot 25 jaar werd teruggebracht.⁸⁴

Br.: Jean-Baptiste Nothomb

⁸² https://nl.wikipedia.org/wiki/Albert_Nopener, dd. 28-07-16.

⁸³ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

⁸⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Jean-Baptiste_Nothomb, dd. 05-08-16.

Door zijn Luxemburgse afkomst was Nothomb sterk begaan met de ‘Luxemburgse kwestie’. Het groothertogdom werd namelijk bestuurd als een provincie van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden hoewel het een apart internationaal statuut had. De Belgische grondwet beschouwde Luxemburg als een Belgische provincie, maar de grote mogendheden waren geneigd het als een apart groothertogdom aan Willem I te laten. In zijn hoedanigheid van secretaris-generaal van het Belgische ministerie van Buitenlandse zaken voerde hij in Londen onderhandelingen met de grote mogendheden over de Belgische onafhankelijkheid en wist hij het eerder tot stand gekomen Verdrag der XVIII artikelen aldus te interpreteren dat het grootste deel van Luxemburg alsnog aan België toekwam. Het finale Verdrag der XXIV artikelen was voor België niet echt positief, maar Nothomb was er toch in geslaagd om het Franstalige westen van Luxemburg te vrijwaren, met inbegrip van zijn eigen geboortestreek rond Aarlen.⁸⁵

In 1841 vormde Nothomb een nieuwe unionistische regering, waarin de portefeuilles evenwichtig verdeeld werden onder Katholieken en Liberalen en waarvan hij kabinetsleider werd. ‘Onder zijn impuls werd de eerste organieke Schoolwet van 1842 goedgekeurd. Deze wet voorzag minstens één lagere school per gemeente, waar ook godsdienstonderwijs moest worden gegeven. Dit was een toegeving aan de Katholieken die echter door veel Liberalen moeilijk werd aanvaard.’⁸⁶ Nadat in 1845 de liberale strekking de verkiezingen had gewonnen, diende Nothomb het ontslag van zijn regering in.

Na zijn aftreden werd hij door de nieuwe regering benoemd tot minister van Staat en aangesteld als Belgisch gezant in Berlijn.

Hij is geïnitieerd in de Luxemburgse loge Les Enfants de la Concorde Fortifiée.⁸⁷

Antoine Peemans (1785-1877) was een drukbezet zakenman. Hij werd verkozen voor het arrondissement Leuven. Zoals de meesten stemde hij voor de onafhankelijkheid, en voor de eeuwigdurende uitsluiting van de Nassaus. Hij koos voor Surllet de Chokier als regent, en had graag de hertog van Nemours gezien als staatshoofd.

Eenmaal de grondwet was goedgekeurd diende hij zijn ontslag in, eraan toevoegende dat het Congres geen reden van bestaan meer had en maar ontbonden moest worden.⁸⁸

Er werd geen enkele betrouwbare aanwijzing gevonden alsdat Peemans vrijmetselaar zou zijn geweest. Andries Van den Abeele neemt aan dat zulks niet het geval was.⁸⁹

⁸⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Jean-Baptiste_Nothomb, dd. 05-08-16;

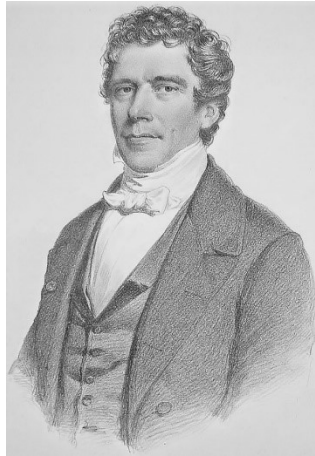
⁸⁶ *Idem*.

⁸⁷ Anaïs Maes, *Freemasonry as a Patriotic Society? The 1830 Belgian Revolution More*, in REHMLAC, San José, Costa Rica, 2010, p. 5.

⁸⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Antoine_Peemans, dd. 280-7-16.

⁸⁹ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

VIII Charles Rogier (1800-1885) was een zoon van de Franse officier en lakenhandelaar Firmin Rogier. Zelf bleef hij ongehuwd. Nadat zijn vader gesneuveld was tijdens de Russische veldtochten, kwam hij met zijn moeder in Luik wonen en promoveerde er tot doctor in de rechten aan de Universiteit. Bij de eerste onlusten in Brussel trok hij met 300 gewapende Luikenaars naar Brussel en bezette er het stadhuis. Hij werd voorzitter van de Commission Administrative, en van september 1830 tot februari 1831 maakte hij deel van het Voorlopig Bewind. In november 1830 werd hij in het arrondissement Luik verkozen voor het Nationaal Congres. Hij was lid van de Brusselse loge L'Union des Peuples.⁹⁰ Volgens Br.: Cock, zou hij al eerder ingewijd zijn geweest in de Werkplaats L'Étoile in Chaudfontaine.⁹¹

Br.: Charles Rogier

Hij was tweemaal gouverneur van de provincie Antwerpen en meerdere keren minister. Aan het eind van zijn ministeriële loopbaan in 1868 werd hij benoemd tot minister van Staat. Het was onder zijn beleid dat in 1834 de eerste spoorlijn op het Europese vasteland werd aangelegd: die tussen Mechelen en Brussel. Karl Marx, die als banneling in Brussel verbleef, werd door Rogier het land uitgezet. In 1860 paste Rogier de Brabantse aan: de uitvallen naar Nederland werden afgezwakt gezien Rogier ijverde voor een nieuwe vorm van een Verenigd Koninkrijk der Nederlanden in confederale vorm.⁹²

Bij het aantreden van Leopold II publiceerde hij de brochure *Note après mures réflexions*, waarin hij ondermeer pleit voor de afschaffing van de doodstraf.⁹³

De Antwerpse vereniging *De Olyftak* schreef hem op 18 september 1878, tien jaar nadat hij zich uit de politiek had teruggetrokken, 'qu'elle serait éternellement reconnaissante de tout ce qu'il avait fait pour la langue flamande, pour la littérature flamande et particulièrement pour le théâtre flamand.'⁹⁴

⁹⁰ https://nl.wikipedia.org/wiki/Charles_Rogier, dd. 18-07-16. De Nederlandse versie van Wikipedia spreekt van 1814.

⁹¹ Maurice Cock, *Dictionnaire M*, Brussel, 1935, p. 184.

⁹² https://nl.wikipedia.org/wiki/Charles_Rogier, dd. 18-07-16.

⁹³ Charles Rogier, *Note après mures réflexions*, Brussel, 1865.

⁹⁴ Ernest Discailles, *Biographie nationale*, tome XIX, 1907, pp. 693-781.

❖❖❖❖ **Nicolas Rouppe** (1769-1838) is vooral bekend om zijn burgemeesterschap van de hoofdstad Brussel. Tevens om zijn grote moed tijdens de Franse overheersing. Hij behaalde in 1789 het licentiaatsdiploma in de filosofie aan de universiteit van Dowaaï. In 1790 schreef hij zich in aan de Leuvense faculteit theologie. In het voorjaar van 1794 werd hij tot onder-diaken gewijd en verkreeg hij de diploma's van *baccalaureus currens* en *baccalaureus formatus*.

‘De rector van Leuven stuurde hem vervolgens naar Parijs, om er in de École Normale Supérieure verder te studeren. Rouppe werd tot lector benoemd aan de universiteit, maar van doceren kwam in deze ongeordende periode niets in huis. Hij was ook stilaan door de revolutionaire ideeën aangegrepen en zegde vaarwel aan de geestelijke staat.’⁹⁵

Br.: Nicolas Rouppe

In maart 1796 werd hij *Commissaire du Pouvoir Exécutif* voor Brussel en installeerde er het jaar daarop een nieuw stadsbestuur. Hij trad streng op om de wetten van de republiek te doen handhaven. Na het advies van de hogere overheid te hebben ingewonnen, stemde hij in mei 1796 in met de heropricting van de loge Les Vrais Amis de l'Union en werd er zelf lid van. Toen de burgemeester van Brussel, Paul Arconati-Visconti in juli 1800 ziek viel, werd Rouppe in zijn plaats benoemd.

Rouppe was in 1797 één van de medeoprichters geweest van de loge Les Amis Philanthropes en werd er in juni 1800 aangesteld tot Achtbare Meester. Zijn burgemeesterschap verhinderde hem echter een actieve rol te spelen. Hij nam maar zelden deel aan de bijeenkomsten, de bovendien minder talrijk werden, en na een jaar werd hem meegedeeld dat men zijn ontslag verwachtte.⁹⁶

⁹⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Nicolas_Rouppe, dd. 02-08-16.

⁹⁶ *Idem*. Op de Franstalige Wikipedia wordt 17-02-1798 vermeld als stichtingsdatum.

Tijdens het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden werd hem geen openbare functie aangeboden en verdween hij uit het openbare leven. Hij installeerde zich als advocaat. Het gegeven dat hij vriendschapsbanden onderhield met Louis de Potter kan er op wijzen dat hij tegen het Hollands Bewind ageerde. Toch was hij in de augustusdagen 1830 één van degenen die met kroonprins Willem wilden onderhandelen. De kroonprins benoemde een commissie die hem advies moest geven en Rouppe maakte daar deel van uit. De bestuurlijke scheiding tussen Noord en Zuid werd stilaan als een noodzaak erkend. Toen de onrust einde september naar een hoogtepunt ging nam Rouppe de wijk naar Frankrijk. Intussen, op 21 september, had Charles Rogier beslist een Voorlopig Bewind op te richten. Daarop keerde Rouppe terug en werd op 4 oktober door dat Voorlopig Bewind tot burgemeester van Brussel aangesteld. Op 4 november werd hij verkozen tot plaatsvervangend lid voor het Nationaal Congres, mandaat dat op 14 februari 1831 effectief werd door het ontslag van Ferdinand Cornet de Grez. Hij nam deel aan de besprekingen, maar op meerdere belangrijke stemmingen was hij niet aanwezig. Wel gaf hij zijn stem aan regent Surlet de Chokier en later aan Leopold van Saksen-Coburg. In 1836 trok hij zich uit het parlement terug.⁹⁷

Rouppe bleef burgemeester tot aan zijn dood. Hij interesseerde zich in onderwijskwesties en was nauw betrokken bij de stichting van de Vrije Universiteit Brussel. Nadat hij op 3 augustus 1838 was overleden, waren er op zijn begrafenis meer dan 30.000 aanwezigen. Bij die gelegenheid werd namens Les Amis Philantropes een rede gehouden door zijn Br.: advocaat Joseph Defrenne.⁹⁸

De Grote Tempel van Les Amis Philantropes in 1883

⁹⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Nicolas_Rouppe, dd. 02-08-16.

⁹⁸ *Idem*.

IX Goswin de Stassart (1780-1854) staat in Maçonnieke kringen bekend als de eerste Grootmeester van de Belgische vrijmetselarij.⁹⁹ Hij studeerde rechten in Parijs. In 1804 werd hij auditeur bij de Raad van State en bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Na met goed gevolg in Luik en Oost-Pruisen zendingen te hebben uitgevoerd, werd hij in 1809 benoemd tot prefect van Orange, en het jaar erop in de Vaucluse. Stassart die van oude adel was, werd in 1809 *Chevalier de l'Empire* en in 1810 baron. In 1811 werd hij aangesteld als prefect van het departement Monden van de Maas. Na de terugkeer van Napoleon uit Elba nam hij weer dienst en werd benoemd in de Raad van State. Na *Waterloo* trok hij zich terug op zijn kasteel van Corioule en wijdde zich volledig aan studie en de literatuur. Onder het Hollands Bewind werd hij al in 1816 opgenomen in de Ridderschap van de Nederlandse provincie Namen, hetgeen het herstel van zijn adellijke statuut met inbegrip van de baronstitel betekende.

Br.: Goswin de Stassart

Als lid van de Tweede Kamer liet hij zich opmerken door zijn felle oppositie tegen het regime, dermate dat hij tot ontslag werd gedwongen en zich een tijdlang schuil moest houden. Begin oktober 1830 leidde hij de delegatie Namenaars die in Den Haag hun grieven aan Willem I wilden voorleggen. Terug in Brussel, waar tussentijds de revolutie had plaatsgehad, werd hij benoemd tot voorzitter van het door het Voorlopig Bewind opgerichte Comité voor Binnenlandse Zaken, en tevens tot gouverneur van de provincie Namen.¹⁰⁰

⁹⁹ Hij was ondermeer lid van de loge La Bonne Amitié in Namen. Cfr.: Anaïs Maes, o.c., p. 5.

¹⁰⁰ https://nl.wikipedia.org/wiki/Goswin_de_Stassart, dd. 24-08-16.

Hij werd verkozen tot lid van het Nationaal Congres voor het arrondissement Namen. In het Congres stemde hij voor de onafhankelijkheidsverklaring en voor de eeuwigdurende uitwijzing van de Nassaus. Stassart was voorstander van een grote toenadering, zo niet van een fusie, met Frankrijk. Bij de eerste stemronden voor een kandidaat-koning, stemde deze in zijn hart Bonapartist gebleven Belg, aanvankelijk voor de kleinzoon van Joséphine de Beauharnais, de hertog van Leuchtenberg. In de tweede ronde stemde hij voor de hertog van Nemours. Omdat deze stemming niet uitviel zoals hij had verhoopt, nam hij ontslag uit het Congres.¹⁰¹ Samen met baron de Gerlache zette hij zich in voor de groei en bloei van de Koninklijke Academie van België, waarvan hij alternerend met de eerstgenoemde, meermaals voorzitter was.

'Personne plus que lui, a dit son ami Quetelet, n'avait à cœur les intérêts de la compagnie ; tout ce qui pouvait contribuer à sa prospérité, à l'avancement des lettres ou à l'illustration de la Belgique, devenait l'objet de sa sollicitude. C'est dans ces dispositions et par une bien noble initiative, qu'il fonda un prix en faveur de la meilleure notice sur un Belge célèbre.'¹⁰²

Al kort na de Belgische onafhankelijkheid, meer bepaald op 23 februari 1833, was de maçonnieke obediëntie Le Grand Orient de Belgique opgericht. Zij stond onder de auspiciën van Koning Leopold I en overkoepelde 27 Werkplaatsen. Hoewel Leopold van Saksen-Coburg lid zou zijn geweest van de loge l'Espérance in het O.: Berne, verkoos hij uit neutraliteitsoverwegingen het Belgische Grootmeesterschap niet op zich te nemen.¹⁰³ Maar, gezien er binnen de Belgische vrijmetselarij een sterke Orangistische stroming aanwezig was die de band met het Grootoosten der Nederlanden niet wenste te verbreken, en die zelfs - zo werd althans vermoed - complotteerde tegen de nieuwe staat, stelde baron de Stassart zich kandidaat voor die waardigheid. Dat gebeurde op uitdrukkelijk verzoek van de Koning die op de hoogte was van Stassarts aversie van de Orangisten. De nieuwe Grootloge werd al snel door de United Grand Lodge of England formeel als 'regulier' erkend.¹⁰⁴

Stassart was daarnaast ook dichter en schrijver. Zijn eerste verzen dateren van 1796. Hij heeft ongeveer alle literaire genres beoefend, waaronder, naar het voorbeeld van Jean de la Fontaine, de *fabels*. Verder schreef hij *brieven*, al dan niet in versvorm, imitaties van Horatius, elegieën, epigrammen, sprookjes, madrigalen, liederen, dialogen en literaire kritiek. Zijn historische werken behelzen onder meer 77 biografische nota's en de vijf in de Koninklijke Academie door hem gehouden toespraken over de *vaderlandse* geschiedenis.¹⁰⁵

¹⁰¹ *Idem*.

¹⁰² E. de Borchgrave, in *Biographie nationale de Belgique*, t. XXIII, 1921-1924, col. 684-692.

¹⁰³ Andries Van den Abeele twijfelt sterk aan Leopolds vrijmetselaarschap: 'Het is zeer onwaarschijnlijk dat hij ooit geïnitieerd werd. [...] De zogenaamde Zwitserse loge in Bern waar hij zou zijn toegetreden was Napoleongezind, terwijl Leopold zich op het vermelde tijdstip in het Russisch leger tegen Napoleon bevond. [...] En wat helemaal onwaarschijnlijk is, is dat hij er Achtbare Meester zou geweest zijn.' Elektronische brieven aan de auteur, dd. 02-09-16 en 08-09-16.

Jean van Win heeft het over een lidmaatschap: 'titre honorifique et sans témoins', in: *Un roi franc-maçon: Léopold 1er de Belgique*, Marcinelle, 2006.

¹⁰⁴ Paul de Pessemier's Gravendries, *Twintig Jaar Br.: Warmte - De A.: L.: Athanor N° 32 in het O.: Gent*. Gent, 2015. (bibliothele uitgave, genummerd van 1 tot 125)

¹⁰⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Goswin_de_Stassart, dd. 24-08-16.

Jean-François Tielemans (1799-1888) was een vooraanstaand lid van het Nationaal Congres. Hij werd trouwens al op 6 oktober 1830 door het Voorlopig Bewind benoemd tot lid van de Grondwetscommissie en tot administrateur-generaal (zoveel als minister) van Binnenlandse Zaken. Het gegeven dat hij onder het Hollands Bewind als politiek balling in Parijs had moeten verblijven, was daar niet vreemd aan.

In de grondwetscommissie die de nieuwe constitutie moest opstellen was hij de enige die de republiek was toegedaan. Daarom ondertekende hij het voorstel van 27 oktober 1830 niet, omdat dat een erfelijke monarchie vooropstelde.¹⁰⁶

Van 26 februari tot 23 maart 1831 was hij minister van Binnenlandse Zaken in de eerste regering onder regent Surlet de Chokier, die echter al na een maand in de grootste verwarring ontslag nam. Nadien werd hij voor een paar maanden gouverneur van de provincie Antwerpen. Daarop volgde op 4 juni 1831 zijn benoeming tot gouverneur van Luik, want Tielemans behoorde tot de kleine minderheid van liberale republikeinen waar de unionistische regering eigenlijk liever van af wilde.¹⁰⁷

Tielemans was medestichter van de ULB en werd er hoogleraar Administratief Recht. Van 1849 tot 1861 was hij rector magnificus. In de jaren 1847-48 was hij ook nog liberaal volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Brussel.

In 1875 werd hij corresponderend lid van de Koninklijke Academie, effectief lid in 1878, en directeur in 1887.

Het gegeven dat hij medestichter was van de ULB zou kunnen geïnterpreteerd worden als een sterke indicatie dat hij vrijmetselaar was. Ten onrechte gezien veel liberale politici de jonge universiteit voluit steunden. Hervé Hasquin zegt uitdrukkelijk dat Tielemans geen vrijmetselaar was.¹⁰⁸

X Jean-Baptiste Thorn (1783-1841) promoveerde tot doctor in de rechten aan de École de Droit in Parijs. Hij vestigde zich als advocaat, aanvankelijk in Luik (1805), en vervolgens in Luxemburg (1806).

Omdat hij door het Hollands Bewind werd tegengewerkt, werd hij een van de meest gedreven tegenstanders van Koning Willem in het Luxemburgse. Zo komt het dat hij na de evenementen van september 1830 door het Voorlopig Bewind werd benoemd tot gouverneur van de provincie Luxemburg, functie die hij bekleedde tot 1834. Dat dit de juiste keuze was moge blijken uit het gegeven dat na amper één week het Groot Hertogdom de onafhankelijkheid omarmde: de Belgische driekleur wapperde op alle kerktorens, representatieve gebouwen en huizen, ook aan de voet van het militair fort dat werd verdedigd door 6.000 Pruisen.¹⁰⁹

Naderhand wierp Thorn zich op als één van de meest vurige verdedigers van de kandidatuur van prins Leopold van Saksen-Coburg en maakte hij ook deel uit van de delegatie die in februari 1831 naar Londen afreisde om hem de troon aan te bieden.¹¹⁰

¹⁰⁶ A. Freson, in *Biographie nationale de Belgique*, t. XXV, 1930-1932, pp. 246-250.

¹⁰⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Jean-Fran%C3%A7ois_Tielemans, dd. 20-07-16.

¹⁰⁸ Hervé Hasquin, *Les catholiques belges et la Franc-maçonnerie. De la « rigidité Ratzinger » à la transgression ?*, Waterloo, 2012.

¹⁰⁹ Charles Terlinden, in *Biographie nationale de Belgique*, t. XXV, 1930-1932, col. 133-139.

¹¹⁰ Charles Terlinden, in *Biographie nationale de Belgique*, t. XXV, 1930-1932, col. 133-139.

De 17e april 1832 werd Thorn in opdracht van de Hollandse regering ontvoerd uit zijn landhuis in Schoenfelz. Hij werd gebrutaliseerd en geslagen, en behandeld als een staatsvijand. Om te beletten dat hij vanuit zijn cel in het fort van Luxemburg, naar Holland zou worden overgebracht trok de bevolking dag en nacht de wacht op, en dat in de wijde omgeving. Pas op 23 november 1832 werd hij vrijgelaten ingevolge een gevangenenruil.

Br.: Jean-Baptiste Thorn

Nadat hij was vrijgelaten riep hij de bevolking op tot eendracht en sereniteit, met de woorden: 'C'est par la conquête des cœurs que la véritable liberté étend son empire.'¹¹¹

In 1834 werd hij door de Koning benoemd tot gouverneur van de provincie Henegouwen. Die stond bekend als een broeinest van weerspanning en sociale mutaties. Thorn zette zich in die sterk geïndustrialiseerde streek voluit in voor betere leefomstandigheden van de arbeidersklasse. Ondermeer door de oprichting van een mijnschool in Bergen, en een school voor doofstom geboren kinderen. Ook voor de verbetering van de opvang van geesteszieken en van vondelingen, en - misschien wel ingevolge de zelf opgedane ervaringen tijdens zijn gevangenschap - voor een betere behandeling van alle opgesloten. Ook verordende hij een adequatere opleiding tot het beroep van vroedvrouw.

De uitgave van de Luxemburgse Reguliere Grootloge *Histoire et état de la Franc-maçonnerie au Grand-Duché de Luxembourg*, vermeldt:

'En 1830, les Provinces Belges font scission sous l'impulsion de la majorité des Loges méridionales. Sous la garde des canons prussiens, la bourgeoisie libérale, et les membres influents de la Loge tiennent à garder leurs attaches aux Nassau. Certains Frères, tel le baron d'Huart, employé du *Waterstaat*, Jean-Baptiste Thorn, qui a pris la tête des insurgés au Luxembourg, et son secrétaire Jean-Baptiste Nothomb.'¹¹²

¹¹¹ *Idem.*

¹¹² Diverse auteurs, *Histoire et état de la Franc-maçonnerie au Grand-Duché de Luxembourg*, s.d., p. 2.

Joseph van der Linden d'Hooghorst (1782-1845) was een telg uit een oude adellijke familie en was van 1816 tot 1830 kamerheer geweest van Koning Willem I der Nederlanden. Gedurende twee jaren (1814-1816) was hij ook burgemeester van zijn geboortestad Brussel geweest. Bij de parlementsverkiezingen van 1831 werd baron van der Linden verkozen tot senator voor de arrondissementen Brussel en Nijvel. Hij koos ervoor Nijvel te vertegenwoordigen. Na 4 februari nam hij aan geen stemmingen meer deel en was kennelijk nog maar zelden op de Congreszittingen aanwezig. In februari-maart 1831 was hij namelijk betrokken geweest bij een mislukte contrarevolutionaire actie tegen het 'Fransgezinde' Voorlopig Bewind, met de bedoeling Koning Willem of zijn zoon weer op de Belgische troon te brengen.¹¹³ Hij was en bleef een overtuigd Orangist.

In 1878 werd hij effectief lid van de Koninklijke Academie, en in 1887 directeur van die instelling.¹¹⁴

Een andere baron van der Linden d'Hooghorst, 'membre des États de Brabant', werd geïnitieerd in 1786 in 'l'Union, troisième loge de Bruxelles, no 9'.¹¹⁵ Er is geen enkele indicatie dat ook Joseph vrijmetselaar was. Andries Van den Abeele stelt dat zulks niet het geval was.¹¹⁶

XI Pierre van Meenen (1772-1858) was een landbouwerzoon. Hij zat op internaat in het kapittelcollege van de kathedraal van Doornik omdat hij priester wilde worden. Dankzij een studiebeurs kon hij verder studeren aan de universiteit van Leuven waar hij filosofie en theologie volgde. In 1795 stuurde het door de Franse bezetter geïnstalleerde stadsbestuur van Leuven hem naar Parijs. Daar volgde hij cursussen aan de nieuw opgerichte École Normale. Hij kwam terug naar Leuven als een overtuigd Fransgezind revolutionair. In een redevoering in de voormalige Sint-Michielskerk, dewelke een *Tempel van de Wet* was geworden, pleitte hij voor de aansluiting van de Zuidelijke Nederlanden bij Frankrijk.

Br.: Pierre van Meenen

¹¹³ https://nl.wikipedia.org/wiki/Joseph_van_der_Linden_d%27Hooghorst, dd. 06-08-16.

¹¹⁴ C. Beyaert, in *Biographies des membres du Congrès national*, Bruxelles, 1930, p. 97.

¹¹⁵ https://fr.wikipedia.org/wiki/Franc-ma%C3%A7onnerie_bruelloise_au_XVIIIe_si%C3%A8cle, dd. 05-09-16.

¹¹⁶ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

Hij werd griffier-secretaris van de stad Leuven. Toen in 1797 de universiteit werd opgeheven, ging hij persoonlijk de universitaire Hallen sluiten, en bij het afgeven van de sleutels aan de burgemeester sneerde hij: 'Ziehier de sleutels van de tempel van de onwetendheid'.¹¹⁷

In Leuven behoorde Van Meenen tot de bezielende krachten van de opstand van 1830. Vanaf 28 september werd hij door het Voorlopig Bewind, voorgezeten door Br.: Louis De Potter die hij indertijd als advocaat had verdedigd, benoemd tot gouverneur van het tot Brabant herdoopte Zuid-Brabant.¹¹⁸ Nadat het stof was gaan liggen trok hij zich terug om aan de slag te gaan als Procureur-Generaal van het opnieuw op Franse leest geschoeide Hof van Cassatie. Op 6 december 1830 werd hij ook lid van de commissie die de nieuwe Grondwet voorbereidde.¹¹⁹

Vreemd genoeg bepleitte de gewezen republikein een grondwettelijke erfelijke monarchie, al stemde hij tegen de persoon van Leopold van Saksen-Coburg. Bij de bespreking van de Grondwet was hij vooral actief in verband met het hoofdstuk II, waarin de vrijheden (onder meer van godsdienst en van opinie) besproken werden. In tegenstelling tot vroeger was hij nu een fel tegenstander van een te nauwe toenadering tot Frankrijk omdat hij vreesde voor de annexatie.¹²⁰

Van Meenen was ook één van de oprichters van het Helleens Comité ter ondersteuning van de Griekse Revolutie. In zijn hoedanigheid van Brussels gemeenteraadslid nam hij deel aan de werkzaamheden van de Commissie voor de Openbare Hygiëne en zette zich onder meer in tegen het er heersende alcoholisme. Hij was ook nauw betrokken bij het gevangeniswezen in de hoofdstad.¹²¹

Intussen was Van Meenen lid geworden van de vrijmetselarij.¹²² Ondermeer daardoor kwam het dat hij samen met onder anderen Auguste Baron en Pierre-Théodore Verhaegen medestichter werd van de Université Libre de Bruxelles, en in wier beheerraad hij zetelde van 1837 tot aan zijn dood. Hij werd er hoogleraar en doceerde moraalfilosofie. In 1841 werd hij tot rector verkozen, functie die hij tot 1849 bekleedde.

Die functie van rector werd pas rond 1840 gecreëerd en de eerste rector Van Meenen, betitelde de ULB bij zijn aanstelling 'als een instantie waar *het ware christendom* werd beoefend. In het door machts-honger en dogma's gedomineerde Leuven was er immers geen plaats voor het vrije denken'.¹²³

Bij de stichting van de Koninklijke Academie werd hij onmiddellijk lid van de klasse der letteren en bleef er, ondanks zijn hoge leeftijd, zeer actief.¹²⁴ Alphonse Le Roy zei over hem : 'Il fut l'un de ceux qui préparèrent l'indépendance de la Belgique ; il montra par son exemple comment il faut aimer la liberté.'¹²⁵

¹¹⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Pierre_Van_Meenen, dd. 21-07-16.

¹¹⁸ Louis De Potter was lid van de Brusselse L.: La Paix.

¹¹⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Pierre_Van_Meenen, dd. 21-07-16.

¹²⁰ https://nl.wikipedia.org/wiki/Pierre_Van_Meenen, dd. 21-07-16.

¹²¹ *Idem*.

¹²² *Idem*. – Zie ook : Pol Delfosse (red.), *Dictionnaire historique de la Laïcité en Belgique*, Waterloo, 2005, p. 282.

¹²³ Jimmy Koppen, *Vrijmetselarij voor Dummies*, Amsterdam, 2008.

¹²⁴ *Idem*.

¹²⁵ Alphonse Le Roy, *Notice sur la vie et les travaux de P.-F. van Meenen*, in *Annuaire de l'Académie royale de Belgique*, 1877.

Joseph Marie van Volden de Lombeke (1761-1836) stamde uit een oude familie die afkomstig was uit Brugge en die wegens de door haar bekleedde ambten, via Gent en Brussel, in Mechelen was terechtgekomen. Zijn grootvader Pierre van Volden, baron van Lombeke, was er Voorzitter van de Grote Raad en lid van de Raad van State.

Baron Joseph stond bekend als ‘détestant cordialement la République et les républicains’ en aanvaardde gedurende de Franse tijd geen enkele overheidsfunctie, behoudens die van burgemeester van Strijtem.¹²⁶

Onder het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden werd Van Volden verkozen tot gemeenteraadslid van Brussel. Vanaf 1828 voerde hij als lid van de Provinciale Staten, aanhoudend oppositie tegen de regering en nam hij het initiatief tot het versturen van petitie's naar de Koning. Ook in de Brusselse gemeenteraad liet hij zich opmerken door eenzelfde houding.

In 1830 werd hij verkozen tot plaatsvervanger in het Nationaal Congres, maar door omstandigheden werd hij al vanaf de 20e van die maand effectief lid. Daar aarzelde hij geen moment om zich te manifesteren als uitgesproken Orangist. Zo was hij één van de 27 congresleden die tegen de uitsluiting van de Nassaus stemden. In alle overige aangelegenheden nam hij een conservatieve houding aan. Toen op 3 februari 1831 de eerste verkiezing plaatsvond voor het staatshoofd, stemde hij voor aartshertog Karel van Oostenrijk-Teschen in de hoop dat die de Oostenrijkse tijd terug zou brengen. Uiteindelijk stemde hij voor Leopold van Saksen-Coburg en voor de aanvaarding van het Verdrag der XVIII artikelen.¹²⁷ Na 1831 verliet hij de nationale politiek wegens tijdsgebrek, maar bleef wel Brussels gemeenteraadslid tot aan zijn dood.

In 1786 werd zijn vader Joseph **Pieter** lid van de Brusselse loge L'Union.¹²⁸ Hijzelf was geen lid van de maçonnerie.¹²⁹

19^e-eeuws geborduurd Meesterschootsvel

¹²⁶ https://nl.wikipedia.org/wiki/Joseph_van_Volden_de_Lombeke, dd. 05-08-16.

¹²⁷ L. Francois, in *Nouvelle biographie nationale*, t. II, 1990, pp. 373-374.

¹²⁸ Guy Schrans, *Vrijmetselaars te Gent in de XVIIIe eeuw*, Gent, 1997, pp 28, 106, 187 en verder.

¹²⁹ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

XXX Philippe Vilain XIII (1778- 1856) was al op zijn éérentwintigste burgemeester van Bazel, ambt dat hij meer dan vijftig jaar zou bekleden. Hij was ook commandant van de Erewacht voor het Schelvedepartement en verwelkomde in die hoedanigheid Keizer Napoleon en Marie Louise in Gent in mei 1810. In 1804 was hij tot lid van de algemene Raad van het Departement verkozen, functie die hij tot het einde van het Keizerrijk bleef bekleden. Dat hij zeer keizergezind was blijkt ook uit zijn verheffing, op eigen verzoek, tot *comte de l'Empire*. Dat alles belette hem niet om na de val van het keizerrijk, de erefunctie van Kamerheer van Willem I te aanvaarden. Méér dan wat dan ook, was hij begaan met zijn financiële beleggingen en wilde hij een rol blijven vervullen in de economische en industriële modernisering van zijn land.¹³⁰ De adellijke familie Vilain, is één van de oudste van het graafschap Vlaanderen en vervulde tal van bestuursfuncties onder de opeenvolgende regimes.

Na de Belgische onafhankelijkheidstrijd werd Philippe Vilain XIII verkozen tot lid van het Nationaal Congres. Samen met graaf Charles de Bergeyck (1801-1875) behaalde hij een maximum aan stemmen. Hij bleef echter slechts een goede maand lid. Onder het mom van in Parijs dringende familiezaken te moeten regelen nam hij ontslag. Hij werd opgevolgd door Charles Annez de Zillebeke en was dan ook niet betrokken bij de verkiezing van het nieuwe staatshoofd op 4 juni 1831.¹³¹

Br.: Philippe Vilain XIII

Zijn echtgenote werd in 1832 hofdame van Koningin Louise-Marie. Wanneer in 1838 de aanvaarding van het Verdrag der XXIV artikelen opnieuw ter bespreking kwam, behoorde hij tot de hevige tegenstanders van de afstand van territorium zoals dit al in 1831 door het Nationaal Congres was aanvaard.

Philippe Vilain XIII was lid van de Naamse loge "La Bonne Amitié" en van de prestigieuze Werkplaats "Les Amis Philanthropes" n° 1 in Brussel.¹³²

¹³⁰ https://nl.wikipedia.org/wiki/Philippe_Vilain_XIII, dd. 08-08-16.

¹³¹ Fr. Van Kalken, in *Biographie nationale de Belgique*, t. XXVI, 1936-1938, pp. 749-751.

¹³² https://fr.wikipedia.org/wiki/Philippe_Vilain_XIII, dd. 08-08-16.

Léopold Zoude (1771-1853) was doctor in de geneeskunde (Leuven, 1794), maar heeft dat beroep kennelijk nooit uitgeoefend. Mogelijks omdat hij afstamde van een zeer welstellende familie die trouwens in de Franse tijd heel wat nationale goederen had verworven. Ondermeer de door Dom Nicolas Spirlet, de laatste abt van Saint-Hubert, gebouwde hoogoven Saint Michel bij La Masblette. Wel was Zoude gezondheidsofficier tijdens het jaar 1799.

Eens zelf de eigenaar geworden van de hoogovens, waagde hij zich aan de fabricatie van onder meer kanonballen. Hij kwam evenwel tot het besluit dat er weinig toekomst zat in de smelterijen en legde zich vanaf dan meer toe op de houthandel. Ook was hij van 1825 tot 1830, lid van de Provinciale Staten van Luxemburg.¹³³

In oktober 1830 werd hij door de kiezers van het arrondissement Neufchâteau naar het Nationaal Congres gestuurd. Hij stemde er voor de onafhankelijkheidsverklaring en voor de eeuwigdurende uitsluiting van de Nassaus. Inzake de kandidaat-koning stemde hij uiteindelijk voor Leopold van Saksen-Coburg. Ook keurde hij het Verdrag der XVIII artikelen goed, waarop hij echter jaren later zou terugkomen. Hij werd senator en bekleedde dat mandaat tot aan zijn dood.¹³⁴

Hoewel hij een overtuigd Liberaal was verleende hij in 1809 zijn steun aan de oprichting door het katholieke genootschap Notre-Dame de Saint-Hubert van de École de Jeunes Filles. Hij zou overigens ook nadien, de beste relaties onderhouden met de moeder-overste van dat instituut. Die ideologische gematigdheid werd unaniem erkend en naar waarde geschat. Evenals zijn gemodereerde tussenkomsten die betrekking hadden op het landsbestuur.¹³⁵

Behoudens in het boek van Br.: Cock, komt Zoude zijn naam op geen enkele lijst van vrijmetselaars voor. Zelfs niet op de meest fantaisistische. De kans dat hij maçon was lijkt ons dan ook nagenoeg onbestaande. Ook Van den Abeele is die mening toegedaan.¹³⁶

¹³³ https://nl.wikipedia.org/wiki/L%C3%A9opold_Zoude, dd. 28-07-16.

¹³⁴ *Idem.*

¹³⁵ <https://unionisme.be/Zoude.htm>, dd. 28-07-16.

¹³⁶ Andries Van den Abeele, Elektronische brief aan de auteur, dd. 02-09-16.

Tussenbalans en een bijkomende bron

Het vertrekpunt van deze bijdrage was de intussen als minder betrouwbaar ervaren lijst met 31 Broeders van Maurice Cock. Op basis van de onszelf opgelegde criteria kunnen minder dan de helft daarvan, 12 om precies te zijn, met aan een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, en voor eens en altijd, als vrijmetselaar worden bestempeld. De 19 andere leden van het Nationaal Congres die door Cock als ingewijd werden vermeld, waren het heel waarschijnlijk niét. Ook historicus Andries Van den Abeele deelt deze mening.

Door een gelukkig toeval, net op het ogenblik dat dit artikel zou worden opgestuurd naar de redactie van *Acta Macionica*, werd onze aandacht gevestigd op een recente publicatie van onderzoekster Anaïs Maes.¹³⁷ Zij studeerde af in 2005 als Licentiaat in de Geschiedenis aan de Vrije Universiteit Brussel. Sinds 2007 doctoreert ze bij Prof. dr. Jeffrey Tyssens rond vrijmetselarij en de constructie van nationale identiteiten in het België van de 19de tot de vroege 20ste eeuw.¹³⁸ Ze is ook lid van de onderzoeksgroep FREE.¹³⁹

Haar historisch onderzoek spitst zich toe op de rol van de vrijmetselarij in het 'patriottisch' onafhankelijkheidstreven in de wereld, en haar betrokkenheid bij de oprichting van natiestaten in de periode 1750-1850. Zij maakt daarbij een terecht onderscheid tussen patriotisme en nationalisme. Met betrekking tot de Belgische Revolutie van 1830 gaat zij na in welke mate de vrijmetselarij als organisatie enerzijds, en individuele vrijmetselaars anderzijds, daar betrokken bij waren.

Anaïs Maes vermeldt in het Nationaal Congres 16 vrijmetselaars in haar voornoemde bijdrage. Dat zijn er 15 minder dan publicist Cock, maar 4 meer dan de 12 als dusdanig (h)erkende in de voorgaande pagina's. Van die 16 door haar geïdentificeerde BBr.: zijn er 9 die ook door ons als dusdanig werden opgenomen in de van I tot XII genummerde lijst. Het betreft: Eugène Defacqz, Alexandre Gendebien, Louis Jacobs,¹⁴⁰ Joseph Lebeau, Félix de Merode, Jean-Baptiste Nothomb, Charles Rogier, Nicolas Rouppe en Goswin de Stassart. Anderzijds vinden we bij haar 3 personen niet terug: Jean-Baptiste Thorn, Pierre van Meenen en Philippe Vilain XIII.

De auteur brengt wel 7 nieuwe namen aan die in de navolgende bladzijden zullen worden besproken. De Romeinse nummering wordt daarbij aangehouden en vervolgd.

¹³⁷ Anaïs Maes, *Freemasonry as a Patriotic Society? The 1830 Belgian Revolution More*, in *REHMLAC*, San José, Costa Rica, 2010, p. 5.

¹³⁸ Haar belangrijkste publicaties zijn: *Charles Magnette, Belgian Grand Master in 1914: Cosmopolitan or Nationalist Icon?*, *Journal for Research into Freemasonry and Fraternalism* 1, 2010, pp. 94-119. *The birth of the Belgian nation-state: masonic 'national' discourses*, paper presented at the Second International Conference on the History of Freemasonry, Edinburgh, May 2009. *La franc-maçonnerie belge en exil pendant la Première Guerre mondiale: rencontre exceptionnelle ou repli identitaire?*, paper presented at the XII Symposium Internacional de Historia de la Masoneria Española. La Masoneria Española Represion y Exilios, Almeria, October 2009.

¹³⁹ FREE is de interdisciplinaire onderzoeksgroep vrijmetselarij onder voorzitterschap van Prof. dr. Jeffrey Tyssens. Het onderzoek behelst de vrijmetselarij en de constructie van nationale identiteiten in België.

¹⁴⁰ Onze aanvankelijke twijfel over Jacobs' lidmaatschap van de loge werd aldus door Maes weggenomen.

Leopold van Saksen-Coburg als officier in het Russische leger

XXXX **Jean Barbanson** (1797-1883) zijn vader was Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg in Brussel en van de Kerkfabriek van Sint-Katelijne. Zijn zus Jeanne was getrouwd met Pierre-Théodore Verhaegen (1796-1862), de stichter van de Vrije Universiteit Brussel en latere Grootmeester van het Belgisch Groot Oosten. Ook hij behaalde zijn diploma van doctor in de rechten en was gedurende vier jaar stafhouder aan de balie.

Bijgestaan door Jacques Fleussu, Joseph Forgeur en Charles Liedts stelde hij een eerste ontwerp op van Grondwet dat ze in november 1830 samen aan het Nationaal Congres voorstelden. Dat week af van het door de officiële grondwetcommissie opgestelde document, meer bepaald wat betreft de werking van de lagere besturen zoals de provincies en gemeenten. De algemene vergadering van het Congres gaf de voorkeur aan hun tekst en liet die drukken en distribueren.¹⁴¹

Br.: Jean Barbanson

Tussentijds was hij door het arrondissement Brussel afgevaardigd naar het Congres. Barbanson was een antiklerikale Liberaal, maar stemde als unionist meestal met de meerderheid. Ondermeer voor Leopold van Saksen Coburg en voor de aanvaarding van het Verdrag der XVIII artikelen.

Hij was ook gemeenteraadslid van Brussel, provincieraadslid van Brabant en van 1866 tot 1870, senator voor het arrondissement Brussel. Na het overlijden van zijn eerste vrouw Elise Gréban de Saint-Germain (1806-1825), erfde hij een aanzienlijk pakket aandelen van de Société Générale, waarvan hij eerst directeur werd en in 1870 vicegouverneur. Hij hertrouwde met Gasparine Pinot. Zijn zoon, Léon Barbanson, huwde met Léonie Tesch, dochter van de liberale politicus en minister van Justitie Victor Tesch (1812-1892).¹⁴²

Barbanson was lid van de Brusselse vrijmetselaarsloge L'Espérance, die vóór de Belgische afscheuring orangistisch gezind was geweest, en kroonprins Willem als Grootmeester had gehad.¹⁴³

Vanaf 1834 was hij één van de bestuurders van de Université Libre de Bruxelles.

¹⁴¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Jean_Barbanson, dd. 28-09-16.

¹⁴² *Idem.*

¹⁴³ *Idem.*

XIV **Antoine Barthélémy** (1766-1832) werd na schitterende studies aan de Leuvense universiteit advocaat bij de Soevereine Raad van Brabant. Op zijn achtentwintigste werd hij schepen van de stad Brussel waar hij een actieve rol vervulde.

Na de slag bij Fleurus in 1794 werd ook Brussel gebrandschat door de Franse bezetter. Barthélémy verzette zich met hand en tand tegen dat willekeurig optreden. Na een eerste aderlating van vijf miljoen eisten de 'vertegenwoordigers van het volk' een tweede, even hoge bijdrage. Het Schepencollege van Brussel weigerde daar aan toe te geven. Barthélémy nam daarin het voortouw. Na een hoogoplopende discussie die meer dan twee uur duurde, riep één van de brandschatters uit: 'Begrijpt u wel dat u uw hoofd op het spel zet?' Waarop de Eerste Schepen al even moedig al spiritueel, repliceerde: 'Il en jaillira du sang, et non de l'or !' Het gevolg was dat de bijdrage niet meer werd opgeëist.¹⁴⁴

Br.: Antoine Barthélémy

In 1815 werd hij medestichter van *L'Observateur*, waarin hijzelf vaak bijdragen publiceerde. Als lid van de Tweede Kamer was hij een groot pleitbezorger van een kanaal van Brussel naar Charleroi. Hij mocht er in 1826 de eerste spadesteek van uitvoeren en in 1832 zou hij het kanaal plechtig mee inhuldigen.

In 1820 werd Barthélémy ingewijd in de Brusselse loge 'L'Espérance, waarvan ook de voornoemde Jean Barbanson lid was. In hetzelfde jaar werden Eugène Defacqz en Barthélémy's schoonzoon Alexandre Gendebien, er eveneens in opgenomen.

In 1830 werd Barthélémy door het arrondissement Brussel naar het Nationaal Congres gestuurd. Hij stemde er samen met de meerderheid, voor de onafhankelijkheid, voor de eeuwigdurende uitsluiting van de Nassaus, voor Leopold van Saksen Coburg als koning, en voor de aanvaarding van het Verdrag der XVIII artikelen.¹⁴⁵

Onder het regentschap van Surlet de Chokier werd hij minister van Justitie (van 24 maart tot 21 juli 1831) en bleef tegelijk lid van het Nationaal Congres. In augustus 1831 werd hij verkozen tot volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Brussel. Hij stond bekend als een Liberaal¹⁴⁶ en antiklerikaal.

¹⁴⁴ J. Delecourt, *Biographie nationale de Belgique*, t. I, 1866, col. 738-741.

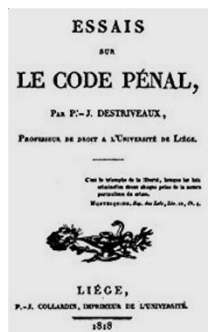
¹⁴⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Antoine_Barth%C3%A9my, dd. 29-09-16.

¹⁴⁶ http://www.liberaalarchief.be/A_B.html, dd. 29-09-16.

XV **Pierre Destriveaux** (1780-1853) behaalde in 1806 zijn rechtendiploma in Parijs. Vanaf 1808 werd hij advocaat en verwierf een goede reputatie als pleiter in strafzaken. Na 1814 werd hij opgenomen in een kring waar heelwat Franse émigrés deel van uitmaakten. Hij was liberaal en deïst. Destriveaux werkte mee aan twee liberale nieuwsbladen die in die kring hun voedingsbodem vonden: de *Mercure des Pays-Bas* en de *Mercure Surveillant*.

Na 1815 behoorde hij tot diegenen die een universiteit in Luik eisten. Toen die er inderdaad kwam, werd hij onmiddellijk tot hoogleraar benoemd voor de vakken strafrecht en procedurerecht. In 1818 doceerde hij administratief recht en publiek recht. Wegens het gebrek aan betrouwbare handboeken publiceerde hij in 1818 zijn *Essai sur le code pénal*.¹⁴⁷ Er is van hem geen afbeelding bekend.

Destriveaux was lid van de loge La Parfaite Intelligence et l'Etoile Réunies in het Oosten Luik waar hij ondermeer de functie van Redenaar uitoefende.¹⁴⁸

Frontispice van Destriveaux' standaardwerk

In oktober 1830 werd hij verkozen tot lid van het Nationaal Congres voor het arrondissement Luik. Hij werd al onmiddellijk lid van het Comité Diplomatique dat door het Voorlopig Bewind werd samengesteld. Hij stemde voor de onafhankelijkheidsverklaring, voor een grondwettelijke monarchie als staatsvorm, voor de eeuwigdurende uitwijzing van de Nassaus, voor de hertog van Nemours, en voor regent Surlet de Chokier. Alhoewel hij monarchist was behoorde hij tot de 45 tegenstemmers bij de verkiezing van Leopold van Saksen Coburg. Zijn motivering luidde: 'Ik stem tegen Leopold van Saksen Coburg, niet vanwege zijn persoon, en ook niet omdat ik zo nodig de vijandelijkheden wil zien hervatten, maar omdat de omstandigheden van zijn kandidatuur me het land onwaardig lijken en ons geen geluk beloven.'¹⁴⁹

Hij werd in 1836 provincieraadslid van Luik en was vanaf zijn emeritaat in 1847 tot aan zijn dood, lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. In zijn geboortestad Luik was hij een actief lid van heel wat commissies en filantropische en erudiete genootschappen. In 1849 publiceerde hij ook nog een *Traité de droit public* in drie volumes.¹⁵⁰

¹⁴⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Pierre_Destriveaux, dd. 30-09-16.

¹⁴⁸ Raymond Janne, op: <https://unionisme.be/cnDestriveaux.htm>, dd. 30-09-16.

¹⁴⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Pierre_Destriveaux, dd. 30-09-16.

¹⁵⁰ *Idem*.

XVI **Philippe d'Arschot Schoonhoven** (1771-1846) werd op zijn tiende page bij prins-bisschop de Velbrück. Het jaar erop stierf zijn vader en erfde hij het leen van grootbaljuwschap van Haspengouw. Na een korte militaire loopbaan studeerde hij rechten in Keulen en Bonn. Pas na de dood van Robespierre keerde hij terug en leefde aanvankelijk nogal teruggetrokken, op zijn landgoed in Voort. Op 29 mei 1800, onder het Consulaat, aanvaardde hij de functie van burgmeester van zijn gemeente. Later werd hij voorzitter van de Raad voor het kanton Borgloon. In deze functie zette hij zich in om de vooroordelen tegen inentingen te bestrijden.¹⁵¹

In het nieuwe Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, was hij eerst lid van de Geheime Raad van Willem I en waarin hij zich afzette tegen de reactionaire ideeën van sommige van zijn collega's. Als lid van de Commissie voor de Grondwet, pleitte hij voor het behoud van alle vooruitstrevende beschikkingen uit de Franse tijd. Hij werd achtereenvolgens gouverneur van Zuid-Brabant en lid van de Eerste Kamer. Op 16 mei 1829 hield hij er een redevoering ter verdediging van de Franse taal, die heel wat weerklank vond, en op 29 mei sprak hij een pleidooi uit voor de persvrijheid, voorhoudende dat een beknotting ervan gevaren inhield voor de monarchie zelf.¹⁵²

Br.: Philippe d'Arschot Schoonhoven

Einde oktober werd d'Arschot verkozen voor het Nationaal Congres, zowel in Brussel als in Hasselt. Hij opteerde voor Brussel. In het Congres speelde hij een vooraanstaande rol, onder meer als vicevoorzitter van het Comité Diplomatique dat fungeerde als Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Hij stemde voor de monarchie, omdat hij hierin een middel zag om alle intriges te ondervangen van diegenen die een aanhechting bij Frankrijk voorstonden. Bij de stemming over een staatshoofd stemde hij niettemin, na veel aarzelen, voor de hertog van Nemours. Naderhand stemde hij voor Leopold van Saksen Coburg en voor de aanvaarding van het Verdrag der XVIII artikelen. Hij behoorde daardoor tot de gematigden die staatsmanschap beoogden, boven ondoordachte beslissingen.¹⁵³

¹⁵¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Philippe_d%27Arschot_Schoonhoven, dd. 03-10-16.

¹⁵² *Idem.*

¹⁵³ *Idem.*

Graaf d'Arschot Schoonhoven behoorde tot de commissie die het onthaal van de nieuwe Koning in Brussel voorbereidde. Leopold I benoemde hem achteraf tot grootmaarschalk van het Hof. Eén van zijn vele opdrachten was het Hof-protocol vast te leggen. Hij was getuige van het huwelijk van de Koning op 9 augustus 1832 in Compiègne, met Louise Marie van Orléans.

Philippe d'Arschot Schoonhoven behoorde in het Congres, net zoals graaf Felix de Merode, tot de Katholieken.¹⁵⁴ En net zoals de Merode was hij lid van de vrijmetselarij, meer bepaald van de Werkplaats La Constance in het Oosten Leuven. Deze Franstalige loge werd opgericht onder de Grand Orient de France en ging in 1833 over naar Grootoosten van België.¹⁵⁵

Bronzen medaille met Philippe d'Arschot
door Veyrat, diameter: 60 mm.

‘Quoique âgé déjà de soixante ans, le comte d'Arschot ne se contenta pas de sa charge à la Cour ; aux premières élections de 1831 il se fit envoyer au Sénat par l'arrondissement de Bruxelles; de 1836 à 1839, il se vit conférer la dignité de vice-président de la Haute assemblée. Le 3 novembre 1831 il vota le Traité des 24 articles.

Peut-être à cause de son attachement à l'unionisme ou aussi parce que certains, trop férus de la séparation des pouvoirs, lui reprochaient d'être au Sénat le porte-parole du Roi, son maître, le comte d'Arschot échoua aux élections de 1839.¹⁵⁶

Graaf Philippe d'Arschot, die als een van de 23 stichters, ook een belangrijk aandeelhouder was geworden van de Société Générale, bleef verder het ambt van grootmaarschalk vervullen tot hij onverwachts overleed in het koninklijk paleis. Hij liet een uitgebreide autobiografie na.¹⁵⁷

¹⁵⁴ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Nationaal_Congres_\(Belgi%C3%AB\)#Katholieken_94](https://nl.wikipedia.org/wiki/Nationaal_Congres_(Belgi%C3%AB)#Katholieken_94), dd. 03-10-16. Op Wikipedia wordt hij, kennelijk verkeerd, vermeld onder de gematigde Liberalen. In de lijst van liberalen, opgemaakt door het Liberaal Archief, verschijnt zijn naam alvast niet.

¹⁵⁵ Anaïs Maes, *Freemasonry as a Patriotic Society? The 1830 Belgian Revolution More*, in REHMLAC, San José, Costa Rica, 2010, p. 5.

¹⁵⁶ J. Bolsée, op: https://unionisme.be/cnd_Arschot.htm, dd. 03-10-16.

¹⁵⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Philippe_d%27Arschot_Schoonhoven, dd. 03-10-16.

XVII **Isidore Fallon** (1780-1861) was de zoon van Namenaar Louis-Augustin Fallon (1749-1829), pensionaris van de Staten van Namen, en van Marie-Françoise Stienon (1753-1826). Isidoor trouwde in 1805 met Marie-Ange Ancheval (1780-1825) en ze hadden een enige zoon, waarvan afstammelingen.

Fallon studeerde voor doctor in de rechten en werd advocaat aan de Balie van Namen. In 1804 werd hij lid van de Naamse Commissie van Burgerlijke Godshuizen. In 1811 werd hij Eerste Substituut van de Procureur bij de Rechtbank van Namen.

In 1815 werd hij lid van de gemeenteraad van Namen, en in 1818 werd hij verkozen tot lid van de Provinciale Staten van de nieuwe Nederlandse provincie Namen.¹⁵⁸

Br.: Isidore Fallon

In november 1830 werd hij door zijn arrondissement verkozen tot plaatsvervangend lid van het Nationaal Congres. Toen Goswin de Stassart ontslag nam, volgde hij hem op 24 februari 1831 op. Zijn broer, Theophile Fallon (1791-1872) was toen al enkele weken uit het Nationaal Congres verdwenen gezien hij tot Eerste Voorzitter van het pas opgerichte Rekenhof was benoemd. Fallon stemde voor het regentschap van Surlet de Chokier en voor het koningschap van Leopold van Saksen Coburg. Hij stemde nochtans tegen het Verdrag der XVIII artikelen.

Isidore Fallon werd vervolgens verkozen tot volksvertegenwoordiger, mandaat dat regelmatig hernieuwd werd tot in 1848. Enkele dagen (van 12 tot 21 november 1831) was hij ook minister van Binnenlandse Zaken. Tijdens zijn lange periode als volksvertegenwoordiger speelde hij een belangrijke rol in het parlement. Hij kwam voornamelijk tussen bij de opstelling van de gemeentewet, de wet op de naturalisaties, het wetsvoorstel op de mijnexploitaties en in de gesprekken over het Verdrag der XXIV artikelen. Zijn groeiend gezag maakte dat hij in 1832 tot vicevoorzitter van de Kamer werd verkozen, en in 1839 tot voorzitter.¹⁵⁹

In 1858 werd Fallon in de erfelijke adelstand opgenomen met de titel van baron, overdraagbaar op zijn enige zoon en bij eerstgeboorte op die zijn oudste zoon. In 1859 werd de titel uitgebreid tot zijn twee jongere kleinzoons, zodat ze alle drie de titel bij eerstgeboorte konden doorgeven. Fallon was unionist en gematigd Katholiek. Hij was lid van de loge La Bonne Amitié in het O.: Namen.¹⁶⁰

¹⁵⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Isidore_Fallon, dd. 03-10-16.

¹⁵⁹ *Idem*.

¹⁶⁰ Anaïs Maes, *Freemasonry as a Patriotic Society? The 1830 Belgian Revolution More*, in REHMLAC, San José, Costa Rica, 2010, p. 5.

XVIII Joseph Forgeur (1802-1872) was de tweede van de zeven kinderen van kapper, pruikenmaker, parfumeur en ijzerhandelaar Jean-Pierre-Nicolas Forgeur (1766-1855) en Marie-Catherine Humblet (1782-1866). Het gezin had veel te danken aan de oom van de echtgenote, de gefortuneerde kanunnik Jean-Joseph Humblet (1747-1829) van wie ze erfden. Forgeur was 22 toen hij advocaat werd in Luik en nam weldra deel aan de discussies binnen een groep van jongeren, voornamelijk advocaten, onder wie Charles Rogier, Joseph Lebeau en Paul Devaux. Zijn medewerking aan de *Mathieu Laensbergh* en de *Courrier de la Meuse* had tot gevolg dat hij geschorst werd aan de balie.¹⁶¹

Br.: Joseph Forgeur

Tijdens de revolutiedagen van 1830 werd Forgeur tweede in bevel bij de Burgerwacht en wat later leidde hij de onderhandelingen inzake de beoogde overgave van het Hollandgetrouwe garnizoen in de citadel van Luik. Hij werd door het arrondissement Hoei verkozen tot lid van het Nationaal Congres, waarvan hij bij de opening van de werkzaamheden tot secretaris werd verkozen. Forgeur was lid van de loge La Parfaite Intelligence et l'Etoile Réunies in het Oosten Luik en een fervent antiklerikaal Liberaal. Dat blijkt trouwens uit zijn tussenkomst naar aanleiding van de het amendement van zijn Broeder Eugène Defacqz:

'On veut la liberté des cultes. Que deviendrait cette liberté, s'il vous était permis de vous immiscer dans les affaires de la religion ? Mais Messieurs, que feriez-vous en défendant au prêtre de célébrer le mariage religieux avant le mariage civil ? Serait-ce vous immiscer dans les affaires de la religion ? Serait-ce dire que l'État peut obliger un prêtre ou lui défendre de célébrer un mariage ? En aucune façon.'¹⁶²

Hij stemde voor de onafhankelijkheidsverklaring en voor de eeuwigdurende uitsluiting van de Nassaus, maar tegen de persoon Leopold van Saksen Coburg en tegen het Verdrag der XVIII artikelen.¹⁶³ Na zij Congresactiviteiten, keerde Forgeur terug naar zijn advocatenpraktijk. Hij werd ook verkozen tot stafhouder van de balie. Enkele maanden voor zijn overlijden werd hij opgenomen in de adel met de erfelijke titel van baron voor al zijn afstammelingen.¹⁶⁴

¹⁶¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Joseph_Forgeur, dd. 03-10-16.

¹⁶² Paul Heptia, op: <https://unionisme.be/cnforgeur.htm>, dd. 03-10-16. In 1833 verliet hij de Maçonnerie en verzoende zich met de Kerk. Hij werd christelijk begraven in 1873.

¹⁶³ https://nl.wikipedia.org/wiki/Joseph_Forgeur, dd. 03-10-16.

¹⁶⁴ https://fr.wikipedia.org/wiki/Joseph_Forgeur, dd. 03-10-16.

XXX **Henri Orban-Rossius** (1779-1846) was het prototype van de negentiende-eeuwse industrieel. Zijn vader, een landbouwerzoon, was rijk geworden door de verkoop van cichorei tijdens de continentale blokkade op ondermeer koffie. Gedurende de Franse Overheersing aanvaardde vader Orban gewillig assignaten als betaalmiddel en kocht ook heel wat nationale goederen op.

Henri-Joseph bouwde een industrieel complex uit waarin verschillende familieleden actief waren. Het betrof koolmijnen, smelterijen en hoogovens. Hij bouwde als één van de eersten, metalen schepen. Orban trouwde tweemaal, eerst met Claire de Xhenemont, vervolgens met Thérèse de Rossius-Humain. Hij kreeg niet minder dan vijftien kinderen.¹⁶⁵

Br.: Henri Orban-Rossius

Onder het Hollands Bewind was hij lid geweest van de Provinciale Staten voor de provincie Luik. Hij was al gemeenteraadslid van de gelijknamige stad toen hij tot lid van het Nationaal Congres werd verkozen. Hij stemde er voor de onafhankelijkheidsverklaring, maar tegen de eeuwigdurende uitsluiting van de Nassaus, waardoor hij terecht in de categorie der Orangisten werd gerangschikt. Hij bleef slechts een maand actief. In zijn ontslagbrief van 11 december deelde hij mee dat zijn industriële activiteiten hem te zeer in beslag namen om het hem toevertrouwde mandaat naar behoren uit te kunnen voeren.

In 1831 pleitte hij, samen met 45 Luikse industriëlen, voor de restauratie van koning Willem I der Nederlanden. Als revanche werd zijn woonhuis geplunderd door aanhangers van de *Association*.

Later werd hij nog voorzitter van de Kamer van Koophandel van Luik en bleef dit tot aan zijn dood. Verschillende van zijn zonen speelden een belangrijke industriële rol.¹⁶⁶ Zijn kinderen trouwden met leden van vooraanstaande families zoals Lamarche, Nagelmackers en Simonis. Tot de clan behoorde zijn beroemde schoonzoon, Walthère Frère-Orban (1812-1896). Deze protestant en antiklerikaal zou lid zijn geweest van een Luikse loge.¹⁶⁷ Henri Orban-Rossius zelf, was aangesloten bij de Luikse *La Parfaite Intelligence et l'Etoile Réunies*.¹⁶⁸

¹⁶⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Henri_Orban-Rossius, dd. 04-10-16.

¹⁶⁶ *Idem*.

¹⁶⁷ https://fr.wikipedia.org/wiki/Walth%C3%A8re_Fr%C3%A8re-Orban, dd. 04-10-16.

¹⁶⁸ Anaïs Maes, *Freemasonry as a Patriotic Society? The 1830 Belgian Revolution More*, in REHMLAC, San José, Costa Rica, 2010, p. 5.

DE POLITIEKE GEZINDHEID VAN DE NEGENTIEN MACONS IN HET NATIONAAL CONGRES

De globale politieke samenstelling van het congres was, zoals gezegd, overwegend Liberaal (41%), gevolgd door de Katholieken (38%). Er waren ook een behoorlijk aantal Orangisten (13%) en enkele Reunionisten (8%).

Bij de 19 vrijmetselaars lag de verhouding anders:

A) DE LIBERALE STREKKING¹⁶⁹

GEMATIGDE LIBERALEN

Zeven van de vrijmetselaars in het Congres behoorden tot de gematigde liberale strekking: De BB.: Louis Jacobs, Joseph Lebeau, Jean-Baptiste Nothomb, Charles Rogier, Goswin de Stassart, Jean-Baptiste Thorn en Pierre van Meenen.

ANTI-KLERIKALE LIBERALEN

Zeven van de Liberale maçons in het Nationaal Congres stonden bekend als antiklerikaal: Jean Barbanson, Antoine Barthélémy, Eugène Defacqz, Pierre Destriveaux, Joseph Forgeur, Alexandre Gendebien en Nicolas Rouppe.

B) DE KATHOLIEKEN¹⁷⁰

GEMATIGD KATHOLIEKEN

Onder de noemer Katholieke Democraten zijn twee vrijmetselaars bekend: graaf Philippe d'Arschot Schoonhoven en Isidore Fallon.

CONSERVATIEVE KATHOLIEKEN

Enkel graaf Felix de Merode stond bekend als conservatief Katholiek.

¹⁶⁹ http://www.liberaalarchief.be/V_Z.html, dd. 06-09-16.

¹⁷⁰ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Nationaal_Congres_\(Belgi%C3%AB\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Nationaal_Congres_(Belgi%C3%AB)), dd. 17-07-16 en <http://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=27212>, dd. 04-10-16.

C) DE ORANGISTEN EN HUN SYMPATHISANTEN¹⁷¹

ORANGISTEN

Onder de 19 vrijmetselaars in het Congres bevond zich slechts één volbloed Orangist: Henri Orban-Rossius die overigens, ei zo na, een staatsgreep plande.

SYMPATHISERENDEN MET DE ORANGISTEN

Na de Belgische onafhankelijkheid was nog slechts één Broeder in het Congres de Groot-Nederlandse gedachte in mindere of meerdere mate toegedaan: graaf Philippe Vilain XIII.

D) DE REUNIONISTEN¹⁷²

Er waren geen vrijmetselaar bij de Reunionisten, de *Rattachisten* zo men wil. Deze strekking beoogde een volledige opslorping van het land door Frankrijk. Wel waren er twee Congresleden-vrijmetselaar die dat idee niet helemaal ongenegen waren. Het betrof baron Goswin de Stassart, en Alexandre Gendebien. Beiden waren evenwel in hoofdzaak Liberaal.

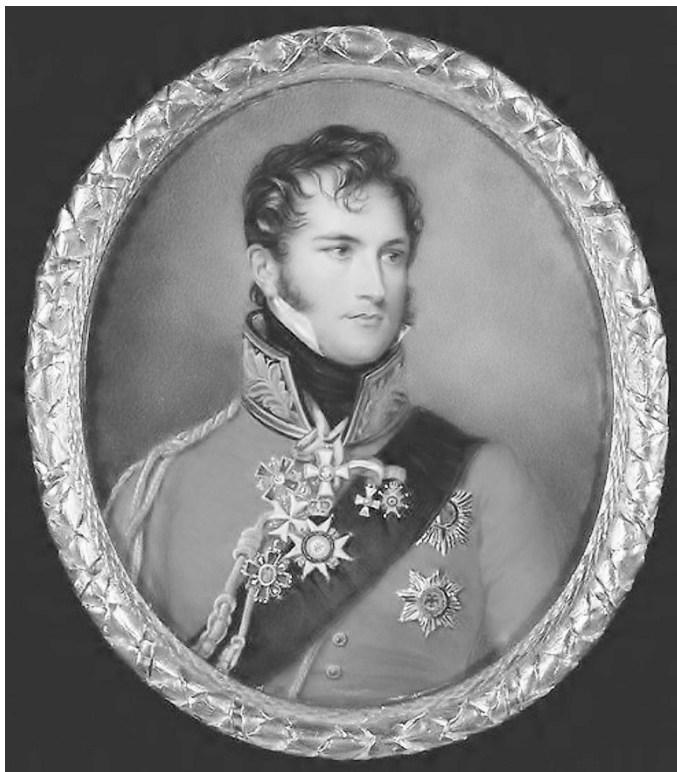

De Septemberdagen door Gustave Wappers

¹⁷¹ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Nationaal_Congres_\(Belgi%C3%AB\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Nationaal_Congres_(Belgi%C3%AB)), dd. 17-07-16.

¹⁷² *Idem*.

NAAR EEN PARLEMENTAIRE MONARCHIE

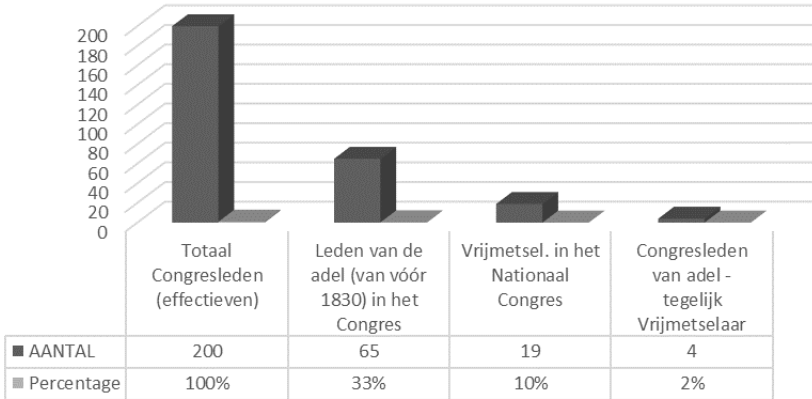
Prins Leopold van Saksen-Coburg

Eén op de drie van de Congresleden behoorde tot de adel.¹⁷³ Dat het nieuwe België een koninkrijk zou zijn lag dan ook enigszins voor de hand. Bovendien, zo zag het er toen naar uit, was een monarchie veruit verkieselijk boven een republiek wilde de nieuwe staat internationaal erkend worden, want sinds de nederlaag van Napoleon in 1815 werd zelfs Frankrijk opnieuw door een Bourbon geregeerd. Alsof de Franse Revolutie nooit had plaatsgehad.

Vier van de 19 Congresleden met een maçonnieke achtergrond, behoorden eveneens tot de adel. Het betrof de BB.: graaf Philippe d'Arschot Schoonhoven, graaf Felix de Merode, baron Goswin de Stassart en graaf Philippe Vilain XIII.

¹⁷³ Congresleden, al dan niet vrijmetselaar, die pas later in de Belgische adel werden opgenomen, werden buiten beschouwing gelaten.

VRIJMETSELAARS & EDELEN IN HET CONGRES

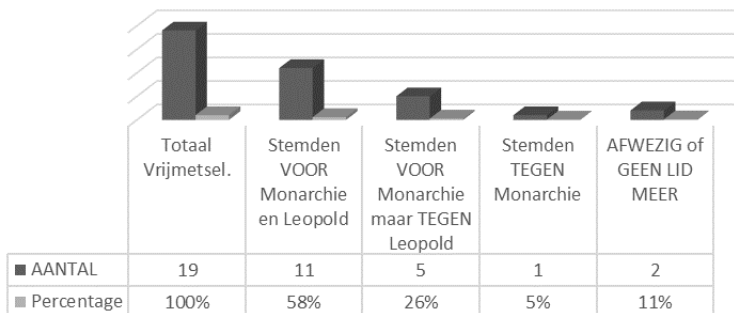
De aanvankelijk voor het koningschap verkozen kandidaat Lodewijk van Orléans was, zo bleek, onaanvaardbaar voor Groot-Brittannië. Ook diens eigen vader, Koning Lodewijk-Filip der Fransen, sloeg het aanbod af. Er moest dus een andere keuze worden gemaakt. Tussentijd fungeerde baron Érasme Surlet de Chokier als Regent, zij het met wisselend succes.

Uiteindelijk werd de tot Brit genaturaliseerde Duitser, prins Leopold van Saksen-Coburg, de weduwnaar van kroonprinses Charlotte van Engeland, met 152 stemmen op 196 gekozen tot eerste Koning der Belgen. Zes weken later, op 21 juli 1831, deed prins Leopold zijn plechtige intrede in Brussel en legde er de grondwettelijke eed af. Ook de Congresleden die lid waren van de loge, hadden overwegend voor hem gestemd.

Aankomst en begroeting van prins Leopold van Saksen-Coburg in De Panne

**STEMGEDRAG van de VRIJMETSELAARS i.v.m. de
KANDIDATUUR van LEOPOLD VAN SAXEN-COBURG**

Zoals op de bovenstaande grafiek kan worden afgelezen, was slechts 1 onder de 19 ons bekende vrijmetselaars in het Nationaal Congres, de republiek toegedaan. Het betrof Eugène Defacqz.

Philippe Vilain XIII die met de Orangisten sympathiseerde, liet die dag verstek gaan, en Henri Orban-Rossius had intussen ontslag genomen.

Het overgrote deel van de vrijmetselaars echter, 16 van de 19, stemde voor de monarchie, onder wie 11 tegelijk voor de kandidatuur van prins Leopold van Saksen-Coburg. Vijf onder hen, zijnde Louis Jacobs, Charles Rogier, Joseph Lebeau, Jean-Baptiste Nothomb en Jean-Baptiste Thorn, behoorden tot de gematigd liberale strekking. Nicolas Rouppe, Jean Barbanson en Antoine Barthélémy hadden zich tot de antiklerikale Liberalen bekend. Philippe d'Arschot Schoonhoven, Isidore Fallon en Felix de Merode waren Katholiek.

Vijf Monarchievoorstanders echter, stemden tegen de persoon van prins Leopold. Het betrof: Goswin de Stassart en Alexandre Gendebien, die beiden Liberaal maar ook enigszins Reunionist waren. Tevens de gematigde Liberaal Pierre van Meenen, en de twee antiklerikale Liberalen Pierre Destriveaux en Joseph Forgeur.¹⁷⁴

Van de 17 Congresleden-vrijmetselaar die hun stem uitbrachten, kozen er dus 16 voor de Monarchie en, zoals gezegd, slechts 1 voor de Republiek. Hiermee is meteen de mythe ontkracht die in sommige oerconservatieve middens leeft: *gratuite* vooropstelling alsdat nogal wat franc-maçons de bestaande ordening volledig omver wilden werpen.

Toch publiceerde Kardinaal Engelbert Sterckx (1792-1867) in december 1837 een schrijven dat in scherpe bewoordingen stelde dat het lidmaatschap van de katholieke kerk onverenigbaar was met dat van de vrijmetselarij. De directe aanleiding daartoe was de door de Liberalen en vrijmetselaars beoogde inrichting van een nieuw soort overheidsonderwijs dat volledig buiten de controle van de Kerk zou vallen.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Forgeur zwoer kort daarop zijn antiklerikalisme af.

¹⁷⁵ https://fr.wikipedia.org/wiki/Engelbert_Sterckx, dd. 25-08-16.

Een door velen in die tijd als jammerlijk ervaren gevolg van die oproep was dat nagenoeg alle Belgische katholieken zich uit de vrijmetselarij terugtrokken, en dat daardoor elke dialoog tussen katholicisme en maçonnerie, alleen al om praktische redenen, quasi onmogelijk werd. Onder de renegaten bevond zich onder meer graaf Félix de Merode, die in 1830 samen met Charles Rogier - die wél vrijmetselaar bleef - was ingewijd in de Brusselse loge L'Union des Peuples. Ook Goswin de Stassart, de voornoemde eerste Belgische Grootmeester, diende vier jaar na de voorlezing van de brief, zijn ontslag in.¹⁷⁶ Joseph Forgeur had al eerder, in 1831, ontslag genomen uit de Maçonnerie.

Vanaf dan werden er in de Belgische Werkplaatsen geen praktiserende katholieken meer ingewijd. De loges werden integendeel broeihaarden van antiklerikaal verzet. Er mag dan ook worden gesteld dat het *herderlijk schrijven* van Kardinaal Sterckx eerder contraproductief, zelfs nefast, voor de Kerk is uitgevallen.

Koning Leopold I van zijn kant was aanvankelijk de Belgische maçonnerie goedgunstig gezind, tot het moment echter dat deze, onder liberale invloed, geen verdere steun meer wenste te verlenen aan zijn unionistische politiek.¹⁷⁷ Die koerswijziging van de van huis uit protestantse Vorst, was dus geenszins ingegeven door religieuze motieven, doch door de louter politieke overweging de Katholieken niet voor het hoofd te willen stoten. Sindsdien heeft, in het overwegend katholieke België, geen enkele Koning zich nog met de maçonnerie willen vereenzelvigen.

Koning Leopold I

¹⁷⁶ Paul DE PESSEMIER 'S GRAVENDRIES, Twintig Jaar Br.: Warmte - De A.: L.: Athanor N° 32 in het O.: Gent, p. 18.

¹⁷⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Leopold_I_van_Belgi%C3%AB, dd. 28-08-16.

VOORLOPIG BESLUIT

Onderhavige aanzet tot de studie van de rol van maçons in de Belgische revolutie en van hun impact op het wordingsproces van de nieuwe staat, kan bezwaarlijk als definitief worden beschouwd. De mogelijkheid bestaat immers dat met verloop van tijd blijkt dat nog andere leden van het Congres vrijmetselaar waren. Maar, nu al staat vast dat 4 van de 10 leden van het Voorlopig Bewind, en minstens 19 van de 200 leden van het Nationaal Congres, maçon waren. Zij hadden een belangrijk aandeel in de onafhankelijkstrijd van het land en leverden een significante bijdrage bij de juridische en bestuurlijke configuratie van België. Precies omdat er zich nogal wat vrijmetselaars, vaak op gevaar voor eigen leven, hadden ingezet voor de onafhankelijkheid van het land, bekleedden zij nadien de hoogste posten in het landsbestuur, in de diplomatie, de magistratuur, de academische wereld en de administratie.

De inbreng van de loge als entiteit, in de strijd voor een onafhankelijk België was zeker niet gering aangezien **de vrijmetselaarsloge L'Espérance**, daarin gesteund door de liberale oppositiekraant *Courrier des Pays-Bas*, **fungeerde als uitvalsbasis voor het Voorlopig Bewind**.

De **20 besproken vrijmetselaars**, die gerust tot de stichters van België mogen worden gerekend, kunnen worden onderverdeeld in drie groepen:

A) De proactieven

Alexandre Gendebien, Felix de Merode, Jean-Baptiste Nothomb, Louis de Potter,¹⁷⁸ Charles Rogier, Goswin de Stassart, Jean-Baptiste Thorn, Pierre van Meenen en Joseph Forgeur.

B) De actieven

Eugène Defacqz, Louis Jacobs, Joseph Lebeau, Nicolas Rouppe, Jean Barbanson, Antoine Barthélémy, Pierre Destriveaux, Philippe d'Arschot Schoonhoven en Isidore Fallon.

C) De niet-actieven

Philippe Vilain XIII en Henri Orban-Rossius.¹⁷⁹

Zestien van de negentien ons bekende vrijmetselaars in het Nationaal Congres stemden voor de Monarchie. Elf onder hen kozen voor de protestantse prins Leopold van Saksen-Coburg als de meest positief geëvalueerde kandidaat voor het koningschap van België. Diens vooropgestelde, kortstondige lidmaatschap van de loge heeft daarin wellicht nauwelijks of geen rol gespeeld. Het is overigens niet zeker dat Leopolds gebeurlijke maçonnieke hoedanigheid in die dagen algemeen bekend zou zijn geweest. Een aantal onder de BB:. stemde trouwens met enige tegenzin voor zijn kandidatuur. Soms louter ingevolgd de heel zware morele druk van partijgenoten.

¹⁷⁸ Louis de Potter behoorde tot deze groep, maar werd bewust géén lid van het Nationaal Congres.

¹⁷⁹ Meer nog: Orban was en bleef Orangist.

In het België in opbouw hebben sommige maçons zich daadwerkelijk ingezet voor de lotsverbetering van de armen, van weeskinderen, van gevangenen, en voor een beter onderwijs. Zo ook in het landsbestuur, de diplomatie, de magistratuur, de academische wereld en de landsadministratie. Spijts hun kennelijke bijdrage tot het ontstaan en de groei en opbloei van België waren hoon, haat en spot vanwege opposanten soms haar deel.

Sinds enkele decennia is daar een voorzichtige kentering in merkbaar. Gaandeweg wordt immers duidelijk dat België niet had bestaan zonder de inzet van de 20 gekende individuele maçons en van de vrijmetselarij in haar geheel. Tevens dat de vrijmetselarij één van de weinige instellingen in België is die nog een unitaire structuur heeft.

Die blijvende aanhankelijkheid van alle loges van de Reguliere Grootloge van België aan het land en de Vorst, komt tot op de dag van vandaag uitdrukkelijk tot uiting bij de (her)aanstelling van de Achtbare Meesters van alle aangesloten werkplaatsen, middels de heildronk die wordt uitgebracht op de Koning. Bovendien zijn in de gebouwen van de Reguliere Grootloge van België de staatsieportretten van de elkaar opvolgende regerende vorstenparen van oudsher en tot op heden, heel prominent aanwezig.

* De auteur (32e) is medestichter van de RGLB en schrijver

Met dank aan Andries Van den Abeele voor de verstrekte inlichtingen

Selectie

BIBLIOGRAEIE

- Adolphe BARTELS, *Les Flandres et la révolution belge*, Brussel, 1834.
- Léon BETHUNE, *L'élection du premier roi des Belges par le Congrès national*, Brussel, 1905.
- C. BEYAERT, in *Biographies des membres du Congrès national*, Bruxelles, 1930
- Paul DELSEMME, *Ecrivains belges francs-maçons de jadis et de naguère : du prince Charles-Joseph de Ligne à Johan Daisne et Fernand Dumont*, in: Hasquin, Hervé (red), *Visages de la franc-maçonnerie belge du XVIIe au XXe siècle*, Brussel, 1983.
- Paul DELSEMME, *Les écrivains francs-maçons de Belgique*, Brussel, 2004.
- Louis LICHTERVELDE, *Le Congrès National de 1830. Études et portraits*, Brussel, 1922.
- A. DEBLIJN, *A pragmatic conservatism: Montesquieu and the framing of the Belgian Constitution (1830-1831)*, Katholieke Universiteit Leuven, Department of Modern Languages, Leuven, 2008.
- Poël DELFOSSE (red.), *Dictionnaire historique de la Laïcité en Belgique*, Waterloo, 2005.
- Paul PESSEMIER 's GRAVENDRIES, Twintig Jaar Br. Warmte - De A.: L.: Athanor N° 32 in het O.: Gent, Bibliofile uitgave, Gent, 2015.
- Diverse auteurs, *Biographie nationale de Belgique*, Brussel, 1897-1974.
- Diverse auteurs, *Nouvelle biographie nationale*, Brussel, 1990.
- Léon BUS WARNAFFE & CARL BEYAERT, *Le Congrès National. Biographies des membres du Congrès National et du Gouvernement provisoire*, Brussel, 1930.
- Paul DEVAUX, *Du suffrage universel et de l'abaissement du cens électoral*, Brussel, 1871.
- Léon BUS WARNAFFE, *Le Congrès national d'après la correspondance de François-Louis du Bus, membre dudit Congrès*, in: *Revue Générale*, 1904.
- Luc FRANÇOIS, *Intellectuele en revolutionaire bedrijvigheid: een elitewijziging? Casus: de Oost-Vlaamse advocaten van 1830*, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste geschiedenis*, 1981, pp. 535-579.
- John GILISSEN, *Le caractère collégial des premières formes de gouvernement et d'administration de l'Etat Belge (1830-1831)*, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 1981, pp. 609-639.
- Hervé HASQUIN, *Les catholiques belges et la Franc-maçonnerie. De la « rigidité Ratzinger » à la transgression ?*, Waterloo, 2012.
- Émile HUYTENS, *Discussions du Congrès national de Belgique, 1830-1831*, Brussel, 1844.
- Theodore JUSTE, *Le Congrès National*, Brussel, 1880.
- Jimmy KOPPEN, *Vrijmetselarij voor Dummies*, Amsterdam, 2008.
- Theo LUYCKX, *Politieke Geschiedenis van België van 1789 tot heden*, Brussel, 1964.
- Anaïs MAES, *Freemasonry as a Patriotic Society? The 1830 Belgian Revolution More*, in REHMLAC, San José, Costa Rica, 2010, p. 5.
- Michel MAGITS, *De socio-politieke samenstelling van de Volksraad (10 november 1830 - 21 juli 1831)*, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 1981, pp. 581-608.
- Michel MAGITS, *De Volksraad en de opstelling van de Belgische Grondwet van 7 februari 1831. Een bijdrage tot de wordingsgeschiedenis van de Belgische constitutie*, doctoraatsthesis VUB, 1977.
- Karel POMA, *Actie Vrijmetselaren, een politieke benadering van de moderne vrijmetselarij*, Zellik, 1995.
- Guy SCHRANS, *Vrijmetselaars te Gent in de XVIIIe eeuw*, Gent, 1997.
- Jeffrey TYSSSENS (red), *Van Wijsheid met Vreugd gepaard. Twee eeuwen Vrijmetselarij in Gent en Antwerpen*, Antwerpen-Gent, 2003.
- Piet VAN BRABANT, *Vrijmetselarij in Nederland & Vlaanderen*, Antwerpen-Amsterdam, 2003.
- Andries VAN ABEELE, *De kinderen van Hiram*, Brussel, 1991.
- Andries VAN DEN ABEELE, *De Kortrijkse vrijmetselaarsloge L'Amitié*, Kortrijk, 1989.
- Andries VAN DEN ABEELE, *In Brugge onder de Acacia. De vrijmetselaarsloge 'La Parfaite Egalité' (1765-1774) en haar leden*, Brugge, 1987.
- Jean VAN WIN, *Un roi franc-maçon: Léopold 1er de Belgique*, Marcinelle, 2006.
- Els WITTE, *Het verloren koninkrijk*, Antwerpen 2014.
- Els WITTE, Jan CRAEYBECKX & Alain MEYNEN, *Politieke Geschiedenis van België van 1830 tot heden*, Brussel, 1981.